

129

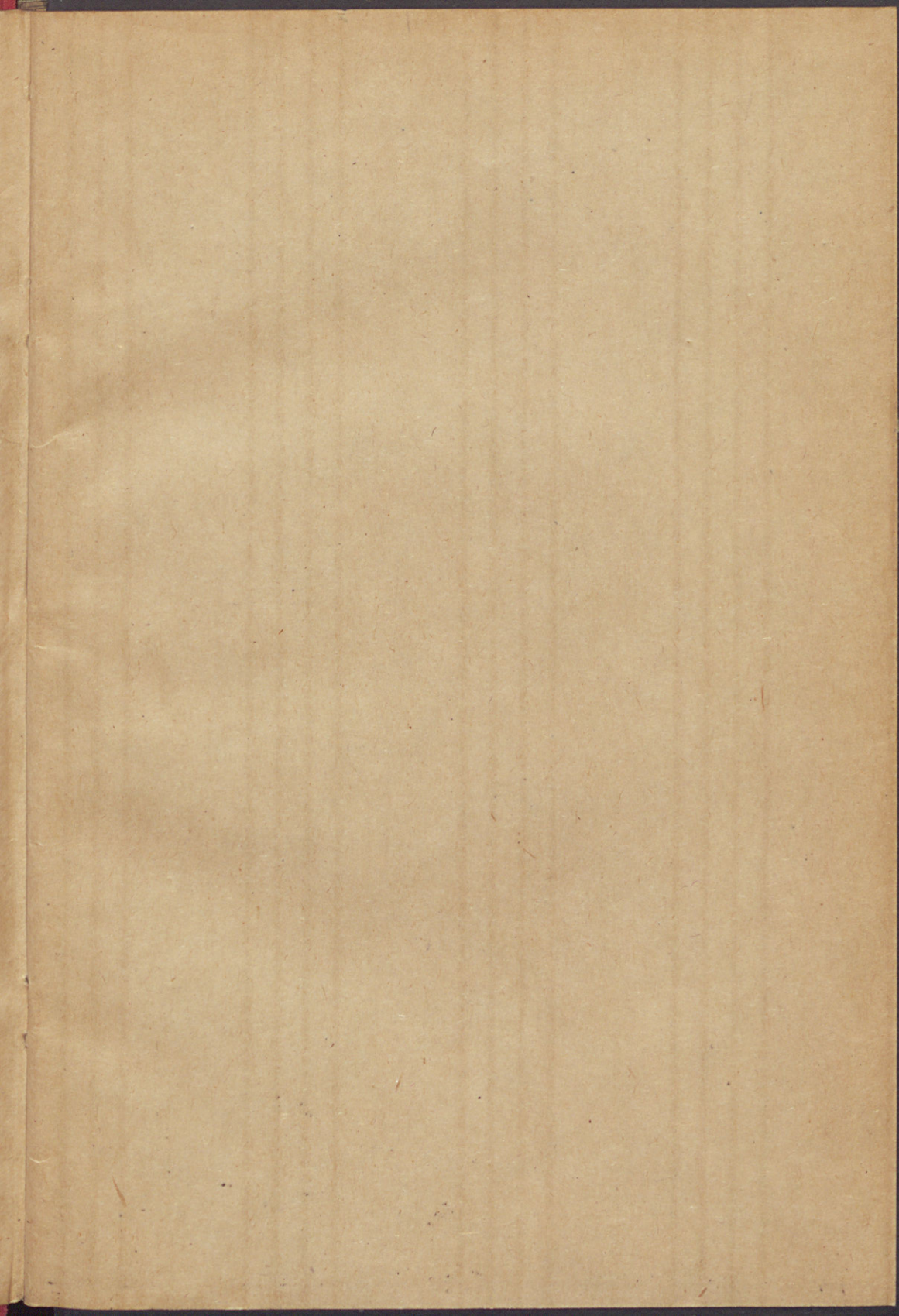
36

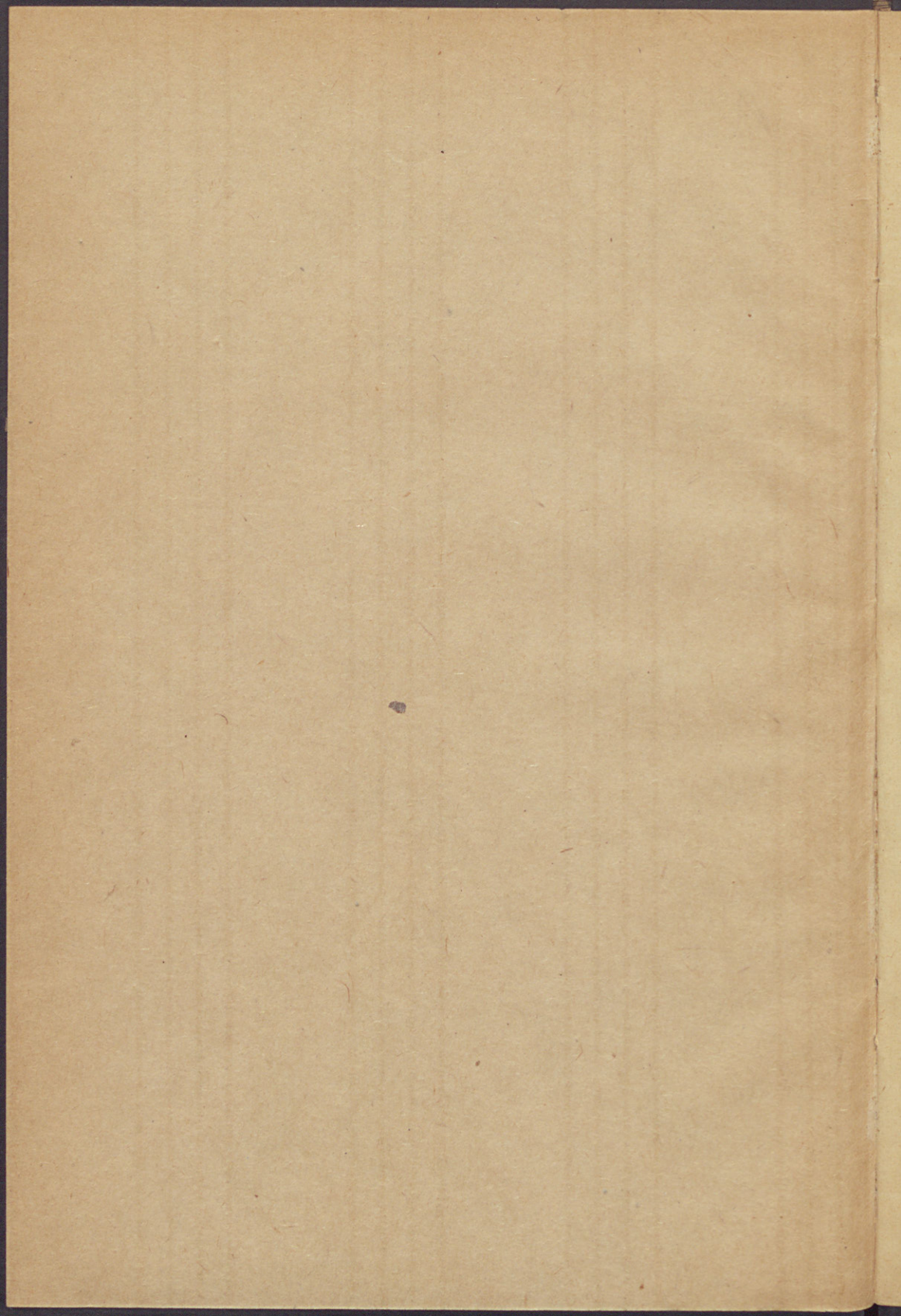

Debreceni Egyetem
Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000017 129220

Kell. 3.

A
MAGYAR HELYESÍRÁS
SZABÁLYAI

137731

PALEONTOLOGICAL MUSEUM

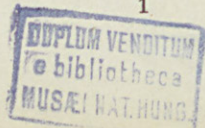
Az I. osztály helyesírási bizottságának jelentése.

A helyesírási munkálatot, amelyet a Nyelvtudományi Bizottság részint albizottságában, részint teljes üléseiben éveken át tárgyalt, az I. osztálynak e célra kiküldött bizottsága Beöthy Zs. r. t. elnöklése alatt szintén tárgyalás alá vette s a saját módosításaival ezúttal az I. osztály elé terjeszti.

A munkálat jobbára a régi szabályzat nyomán halad, de iparkodik ennek egyes részleteit javítani s jobban megokolni, végül pedig hozzácsatolja a rég óhajtott szójegyzéket. Fontosabb újítás az osztály bizottsága csak kettőt tartott meg az eredeti munkálatból: egyik a *cz* helyett az egyszerű *c*, a másik az *aki*, *ami*-féle névmások egybeírása. Mind a kettő voltaképen irodalmunkban nem újítás, mert már egy fél század óta mindinkább terjedő szokássá lett.

Az egyszerű *c*-t Kazinczy Ferenc és Toldy Ferenc hozta divatba, az Akadémiának eddigi szabályzata is fölhozta a mellette szóló okokat, s főleg azért nem tette szabálylyá, mert még nem volt eléggé elterjedve. Ma már annyira megszokta minden magyar olvasó a puszta *c*-t, hogy ennek a célszerű egyszerűsítésnek immár semmi sem áll útjában.

Az *aki*, *amennyire*-féle névmások egybeírását javasolja egyrészt egységes jelentésük és hangsúlyozásuk (egységesebb, mint

pl. az *akárki*, *akármennyire* vagy *bárki*, *bármennyire* névmásoké, melyeket régóta egybeírunk), — másrészt pedig az olyan gyakori kétértelműségek elkerülése, minők a *mi atyánk* (és *ami atyánk . . .*), a *ki nem mondható* (és *aki nem mondható . . .*).

Budapesten, 1900. évi március hó 9-én.

SIMONYI ZSIGMOND r. t.
a bizottság jegyzője.

A Magyar Helyesírás Szabályai.

— Az I. osztály bizottságának javaslata. —

Mikor a M. T. Akadémia 1830-ban megkezdette működését, a magyar helyesírás igen sokféle és igen következtelen volt: ahány író, annyiféle írásmód. Hogy az Akadémia e tőrhetetlen tarkaságot a saját kiadványaiban elkerülje s egyúttal irányt adjon az irodalomnak: mindjárt kezdetben megállapította saját használatára a helyesírás szabályait s ezeket aztán időről-időre, mikor egyes javítások s egyszerűsítések mutatkoztak célszerűeknek, átnézve s módosítva újra kiadta. Ezek a javított új kiadások is bizonyítják, hogy az Akadémiának nem volt s nem is lehetett szándéka, hogy a maga megállapodásaival útját vágja e téren a haladásnak s a természetes fejlődésnek. Most, hogy újra megállapítja szabályait — a mellett, hogy a tapasztalt hiányokat kívánja pótolni — épen az a célja, hogy az újabb irodalmi fejlődésből elfogadja mindazt, a mi célszerű és észszerű. Az Akadémia ezúttal is főleg a saját kiadványaiban akarja az ingadozást elkerülni.

1. §. A helyesírásnak alapja.

A magyar helyesírás első sorban a kiejtésből indul ki, mert az egyszerű, ragtalan tőszók hangjait lehetőleg híven fejezi ki állandó jegyekkel.

E mellett azonban a mi helyesírásunk nagy tért enged a szóelemzésnek is, amennyiben az összetett, képzős és ragos szókban az élénken érzett szó-elemeket külön-külön feltünteti.

Végre némely esetekben tért enged a hagyománynak és az egyszerűsítésnek is.

Példák. A hosszú vagy kettős *gy* hangot evvel a jeggyel írjuk: *ggy*; evvel kell tehát írunk a kiejtés szerint a következő szokat: *faggyu, poggyász, meggy, Meggyes, biggyeszt, buggyan, higgyétek, higgyed* stb. — A szóelemés azonban *gygy, dgy, dj, gyj* betűket irat velünk az ilyenekben: *jegygyűrű, jeggyel; hadgyakorlat; hadjárat, padja; naggyában, hagyjátok, fogyjon* stb. Hagyományos a következő szók írása: *mindjárt, pünkösöd, mesgye, rögtön* (a kiejtésben *mingyárt, minygyár, pünközsöd és pünköst, mezsgye, röktön*).

2. §. A magyar betűk.

I. A magyar írás az egyes szó-hangok jelölésére 38 betűt alkalmaz. Ezek — hagyományos ábécereendben — a következők:

<i>a</i>	<i>á</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>é</i>	<i>f</i>	
<i>g</i>	<i>gy</i>	<i>h</i>	<i>i</i>	<i>í</i>	<i>j</i>	<i>k</i>	<i>l</i>	<i>ly</i>	<i>m</i>
<i>n</i>	<i>ny</i>	<i>o</i>	<i>ó</i>	<i>ö</i>	<i>ő</i>	<i>p</i>	<i>r</i>	<i>s</i>	<i>sz</i>
<i>t</i>	<i>ty</i>	<i>u</i>	<i>ú</i>	<i>ü</i>	<i>ű</i>	<i>v</i>	<i>z</i>	<i>zs.</i>	

Ezek közül a rövid és hosszú magánhangzók jegyei:

rövidek:	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>o</i>	<i>ö</i>	<i>u</i>	<i>ü</i>
hosszúk:	<i>á</i>	<i>é</i>	<i>í</i>	<i>ó</i>	<i>ő</i>	<i>ú</i>	<i>ű</i>

A magánhangzók hosszúságát tehát mindig a betű fölé tett ékezzel (vonással) jelöljük; vö. *hitt* — *hitt*, *vitt* — *vitt*, *szítám* — *szítám*, *búja* — *búja*.

A lágy és kemény mássalhangzók jegyei:

lágys:	<i>b</i>	<i>v</i>	<i>d</i>	<i>z</i>	<i>zs</i>	(<i>dz</i>)	(<i>dzs</i>)	<i>gy</i>	<i>g</i>	
kemények:	<i>p</i>	<i>f</i>	<i>t</i>	<i>sz</i>	<i>s</i>	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>ty</i>	<i>k</i>	<i>h.</i>

Orrhangok és folyékony mássalhangzók:

<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ny</i>	<i>l</i>	<i>ly</i>	<i>r</i>	<i>j.</i>
----------	----------	-----------	----------	-----------	----------	-----------

A *ty, gy, ny, ly* jelölte hangok úgy hangzanak, mintha *t-j, d-j, n-j, l-j* hangokat ejtenénk egyszerre. A *c, cs* úgy hangzik, mintha egészen rövid *t-sz, t-s, d-zs* hangokat ejtenénk közvetlenül egymásután (p. *cirmos* = *tszirmos*, *csak* = *tsak*).

Ezekhez a betűkhöz járul még az idegen szókban használt *x, qu, ch*; továbbá *y, ae* (de nem a németes *ä*), *oe, au, eu, ou* stb. s a régi családnevekben megmaradt *y, eö, ew, w, ch, 's*.

II. A megnyújtott vagy kettős mássalhangzókat az illető betűnek kettőztetésével jelöljük; p.

toll, ujj, friss, kedd, agg, makk, csöpp, csitt;

itt, Pécselt; vitt, lőtt, hitt, futott; vettet, fűttet; tanított; vidd, lódd, hídd, add, engedd; jobb, szebb, több, nagyobb, kevesebb, frissebb; lobban, roppan, zökken, csattog, kullog, villám, meddő; addig, mekkora, ekkor, arval, ezzel; sippal, röffel stb.

A kétjegyű betűkben — minők *ly, ny, gy, ty, cs, zs, sz* — nyújtás esetén könnyebbség okáért csak az első jegyet kétőztetjük; p.

könny, meggy, petty, rossz; könnyű, poggyász, süllyed, hattyú, szivattyú; pottyán, loccsan, feccsen, szisszen.

De csonkítatlan kiírjuk a két kettős betűt: 1. ha sor végén a két szótag elválik egymástól: *köny-nyez, rosz-szal, poggyász, fecs-csen*; 2. ha a szótól s a rag közti határon vagy pedig összetételben keletkezik ilyen kettős mássalhangzó: *asszónynyal öcscse, királylyá, veszzük, ereszz, tóvel-hegygyel; ésszerűe.* (Ellenben a szóképzésben csonkítjuk: *annyi, szisszen, loccsan, pottyán, buggyán.*)

Jegyzet. Hogy a c hangra is a kétjegyű *cz* betűt tartsuk fön, arra semmi számbavehető okunk nincsen. Kívánatos volna, hogy minden kétjegyű betűt egyszerűsíthetnének, de ha már a többit nem lehet, legalább ettől az egytől szabaduljunk, ez is nyereség. Nemcsak azért, hogy időt és munkát takarítunk vele, hanem mert az iskolában sem tudjuk semmi észszerű okát adni annak a *z*-nek: a tanuló a *c* betűt megtanulva előbb magában alkalmazza, azután nem látja át, miért kell neki egyszerre *z*-t ragasztani melléje. Az irodalmi szokás úgyis már egy fél század óta mindinkább elhagyja a *z*-t; azonkívül egyszerű *c*-t írnak a szláv népek közül is azok, melyekkel legtöbb dolgunk van: a horvátok és tótok (így a csehek, lengyelek, szlovének).

3. §. Az alapul szolgáló kiejtés.

Írásunk alapjául általában a művelteknek hagyományos kiejtése szolgál.

I. Nem követjük tehát az írásban azt a kiejtést, amely csak egyes vidékeken, egyes nyelvjárásokban dívik. Nem írjuk: *fejtőget, ereszködik, következik, erősön, dühösön, magoson, paraszton, kormány, fűzet (fizet), kíván, késér, ídes, szíp, lí, kú, mutat, vidék, hir, szüz, huz, tanító, hamisittalan* stb. — Ilyeneket (a nyelvészeti tárgyalást nem említve) csakis jellemzés

céljából alkalmazunk, ha az illető vidék népét léptetjük föl a népszínműben, népies elbeszélésben stb.

Némely nyelvjárások a hosszú *i, ü, u* helyett is rendszerint rövid *i, ü, u* hangot ejtenek. Művelt köreinknek és nyelvjárásainknak többsége az illető szót hosszan ejti, tehát az írásban is a hosszú hangot kell szabályosabbnak tartanunk, így:

víz, tíz, síp, szín, színes, vígan, bízik, bíró, sírás;
tűz, szűz, szűk, szűkölködik. gyűr, tür, szűr, fűz;
úr, rúd, lud, kút, húsz, bus, huz, szür, nyúlik stb.

A névszók közül néhánynek kötőhangzós alakjában minden nyelvjárás megrövidíti a többeli hangzót: *vizet, tizenegy, tüzes, uram, rudat, ludak, huszadik* stb. Más szókban mindig hosszú marad *sípot, szüzet, búsan* stb.

Szintén hosszú az igeképző *-ít*: *tanít*, s a melléknévképző *ü, ü*: *nagyfokú, félkezü*. Ellenben mind a kiejtés, mind az írás ingadozik az *-ül, ül* igeképzőben és névrágban, továbbá az olyan *ü ü* végű névszókban, melyekben az *ü ü*-t nem érezzük képzőnek; tehát: *fordul, vitézül* vagy *fordul, vitézül*; *bosszú, gyűrű* vagy *bosszu, gyűrű*; *hosszú, keserű* vagy *hosszu, keserü*. De az *ul ül* igeképző rövid, ha utána a ragozásban vagy szóképzésben magánhangzó következik: *fordulok, fordulat, induló, feszülés*.

II. Vannak esetek, melyekben a műveltek kiejtése is annyira megoszlik, hogy kétféle írásmódot kell jogosultnak elismernünk. Ide vágó fontosabb jelenségek a következők:

a) az *e (ë)* mellett az *ö* is el van fogadva a következő szókban (melyeket nem csak a déli Alföld s az udvarhelyi szélesség, hanem a Dunántúl is *ö*-vel ejt):

fel, felett, felséges, fenn, fent, fenség; megett, megé;
föl, fölött, fölséges, fönn, fönt, fenség; mögött, mögé;
csepp, csepeg; per(él); veres; fergeteg; csend(es);
csöpp, csöpög; pör(öl); vörös; fürgeteg; csönd(es);
fedél, fedez; szeglet; cseberből vederbe;
födél, fődöz; szöglet; csöbörből vödörbe.

b) A névszókban régiebb *-jok, jök* és *-ok, ök* személyragja mellett használatos az újabb *-juk, jük, -uk, ük* is:

ruhájok, cseppjök vagy *csöppjök, hátok, életök,*
ruhájuk, cseppjük vagy *csöppjük, hátuk, életük.*

c) Még egyes más szót és szóalakokat is kétféleképp írunk; ezekről a szójegyzék ad fölvilágosítást (pl. *jóni* és *jönni*, *néhány* és *nehány*, *ohajt* és *ohajt*, *lélekzés* és *lélegzés* stb.).

Jegyzet. A verselésben és szépprózában az egyaránt megengedett irodalmi formák közti választás sok esetben nem véletlen, sem

nem önkénytelen, hanem vagy a mérték s a rím, vagy a széphan g z á s követelménye ad irányt az írónak. Így tette pl. Petőfi «Az árva lány»-ban *szegezék* helyébe utólag ezt: *szögezék*, «A ledőlt szobor»-ban *öveztek fenn* helyébe ezt: *öveztek fönn*; így kerülheti az író a *gyűrűjük*, *bosszujuk*, *közölök*-féle alakok egy h a n g ú s á g á t s tehet helyükbe ilyeneket: *gyűrűjök*, *bosszujok*, *közölük* v. *közülök*. De a rendes prózában az ilyen válogatást nem lehet kötelező szabálylá tenni. — A költő s a szépprózaíró módjával alkalmazhatja az élőbeszédnek az irodalmi szokástól eltérő alakjait is, kivált olyanokat, melyek közkeletűek, pl. *kezire*, *kedviért*, *fölibe*; *mindjár'*, *azér'*; *vóna*, *vón*, *kéne*, *átalános*; *abbul*, *égrül*, *fejtül*.

III. Végre egyes esetekben az irodalmi hagyomány oly erős, hogy a kisebbség kiejtését tartja meg, tehát olyan kiejtést jelölünk az írásban, mely a multban volt a többségé, sőt néha olyant, mely egyáltalán eltűnt már a magyar kiejtésből (legalább a népéből). Így:

a) A honnan kérdésre felelő névragokat vagyis a *-ból*, *ből*, *-ról*, *ről*, *-tól*, *től* ragokat ma is általánosan *ó*, *ő*-vel írjuk, ámbár az *u*, *ü*-vel való ejtés a műveltek beszédében is nagyon el van terjedve.

Költőknél rímben s a mérték kedvéért gyakoriak a *-bül*, *bül*, *-rül*, *rül*-féle alakok is, sőt itt-ott prózairók is alkalmazzák.

A névutók ingadoznak, sőt a *közül*, *mögül* inkább *ü*-vel járatos, mint *ő*-vel. Az *alól*, *elől*, *felől* névutók a honnan kérdésre inkább *ó* *ő*-vel felelnek (*láb alól*, *szemem elől*, *dél felől*). Viszont *u* *ü*-vel szokás írni a hol kérdésre felelőket: *alul*, *belül*, *elül*; *Pesten alul*, *a határon belül* (s mindig *u* *ü*-vel: *fölül*, *kívül*, *hátsul*, *keresztül*).

A *-stul* *-stül* ragot rendszeren *u* *ü*-vel írják: *apjostul*, *tőstül*.

b) Az *e*-végű személyragos névszók a további ragozásban *i*-re változtatják az *e*-t, pl. *keze*: *kezibe*, *kezire*, *nénje*, *nénjinek*, *nénjítől*. Az irodalmi szokás — részint a hagyománynál, részint egyéb *e*-végű szók hatásánál fogva (minő *eke*: *ekét*) — ezeket is rendszeren *é*-vel írja: *kezébe*, *kezére*, *nénjének*, *nénjétől*.

c) Az *ly* betűt az irodalom megtartja — ámbár a nyelvjárá sok nagy része *j*-vel vagy *l*-lel ejti — a következőkben s néhány más szóban:

lyuk;
selyem, *hólyag*, *hályog*, *vályog*, *vályu*, *zsálya*, *pálya*,
gulya, *gólya*, *pólya*, *hülye*, *bolyog*;
kályha, *mályva*, *polyva*, *golyva*, *bolyhos*;
zsemlye, *boglya*, *saroglya*, *máglya*, *fáklya*;
gömbölyű, *nyavalya*, *rokolya*, *nyoszolya*, *naszpolya*;
csoroszlya; *ámolyog*, *sompolyog*, *imbolyog*, *tévelyeg*;
hely (*helyett* stb.), *súly*, *süly*, *moly*, *foly*, *mély*;

sekély, csekély, fekély, személy, seregély; sirály, homály, király; Mihály, Keresztély, Károly; mosoly (mosolyog stb.), komoly, gomoly, coboly, bagoly, bögöly, fogoly, ráspoly, tarsoly, zsámoly, Ipoly, pőröly; zsindeley, metely, pehely, kehely; guzsaly, padmaly, tavaly (és taval);

ily, oly (ilyen, olyan, ilyes, olyas, olykor stb.); mily(en), mely(ik); — gally és galy, süllyed és sülyed;

vége az *-ály, ély* főnévképzőben: *veszély, aszály, apály, dagály, szabály, engedély, szenvedély* stb.

d) Az irodalmi szokás megtartja a régi *l*-et a következő szókban: *bolt, folt, told, old, nyolc, holnap; zöld, föld, völgy, öltözik.*

Így van általánosan elterjedve a kurtább és könnyebb ejtésű *kocsmá, kocsmáros* s azért ajánlatosabb, mint az irodalomban ma is dívó *korcsma, korcsmáros.*

4. §. A szóelemző írás esetei.

I. Az összetett, továbbá a képzős és ragos szókat úgy iparkodunk írni, hogy az élénken érzett szóelemek mind kitűnjenek. Ennélfogva az ilyen szókat — hacsak igen nagy változást nem szenvedtek — úgy írjuk le, ahogy a szóelemek külön-külön ejtve hangzanak, nem mint az egész szónak egységes hangzása szerint kellene írni. Példák:

a) összetételek: *mennyország, mennydörgés, zsebkendő, háztető, tőzgyökeres, pénzeszsák* (pedig ezeket így ejtjük ki: *mennyország, mennydörgés* v. *mëndörgés, zsepkendő, hásztető, tőzgyökeres, pénzëzsák*) — *jegygyűrű, ésszerű, gyászszertartás* (pedig a kettős *gygy*-t és *szsz*-et rövidítve *szsz*-nek szoktuk írni s e szerint így volna: *jeggyűrű, ésszerű, gyászszertartás*);

b) képzős szók: *mennyezet, biztat, neheztel, hazudtoi, vágtat, csapda, igazság, egészség, költség* (pedig így ejtjük: *mennyezet, bisztat, nehesztel, hazuttol, váktat, csabda, igasság, egésség, kölcség*);

c) ragozott szók: *azt, fogtam, csukd (be), keresd meg, füstbe, kezdtek, fonjatok, atyja, egyszer, látsz, gondolja*, (pedig így ejtjük: *aszt, foktam, csugd be, kerezsd meg, füzsdbe, kesztek, fonnyatok, attya, éccër, lácc*; és sok nyelvjárásban: *gondója* stb.).

Ha a hangzás hoz való viszonyt tekintjük, a szóelemző írásban a következő hangváltozások megjelölését mellőzzük:

1. Nem fejezzük ki a l á g y és k e m é n y mássalhangzók egymáshoz való hasonulását, noha ez a magyar kiejtésben rendszerint megtörténik. Pl.:

írva: *dobszó, virágcserép; adhat, többség; áztam, egykor*
(ejtve: *dopszó, virákcserép; athat, töpség; ásztam, étikor*);

írva: *szarvasbőr, lakbér; keresgél, lakzi; ereszd el*
(ejtve: *szarvazsbőr, labér; kerezsgél, lagzi; erezd el*).

2. Nem írunk *n* helyett *m*-et akkor sem, mikor ezt ejtjük helyette a rá következő *b* miatt:

írva: *torzonborz; Debrecenben, ellenben, azonban*
(ejtve: *torzomborz; Debrecemben, ellemen, azomban*).

3. Ha *t, d, n* (vagy *ty, gy, ny*) mellé *j* hang kerül, a kiejtésben *ty, gy, ny* vagy *tty, ggy, nny* hangokká olvadnak össze, de az írásban külön hagyjuk a két elemet:

írva: *látja, botjuk, — padja, adj, — honja, bánja*
(ejtve: *láltya, bottyuk, paggya, aggy, honnya, bannya*);

írva: *tartjuk, kardja; — atyja, hányják, hagyjon*
(ejtve: *tartyuk, kargya; — attya, hánnják, haggjon*).

De *higgyen* helyett nem helyes *higgyjen*, mert itt a *gy* nem a szótő hangja, hanem a fölszólitó mód jele, mint ezekben *vigyen, légyen*.

4. Ha *t-sz, d-sz, gy-sz* és *t-s, d-s, gy-s* kerül össze, az első három hangcsoport helyett *cc* hangot, a másik három helyett *ccs* hangot ejtünk, de az írásban külön jelöljük a két-két hangot:

írva: *vetsz, adsz, egyszer; rútság, vadság, nagyságos*
(ejtve: *vecc, acc, éccer; rúccság, vaccság, naaccságos*).

II. Az eddigiekben a hangnak csak egy-egy jellemvonása változik, s azért hanyagolhatjuk el e változásnak megjelölését. Ellenben ha valamely hang egészen más hangnak ad helyet vagy pedig nyomtalanul elvész: akkor nem írjuk többé az eredeti hangot s csakis az újabb hangzást tüntetjük föl a szó képében. Ilyen esetek a következők:

1. A *t*-végű igeők fölszólitó módja a *j* hangot teljesen elváltoztatta s ilyenkor legnagyobbbrészt vagy *cs*-féle, vagy *iszta s*-féle hanggal ejtjük.

a) A *cs*-féle hangot ilyenkor *ts*-nek írjuk: *tarts, önts, fűts, taníts*, — tehát föltüntetjük még az igeőknek végső *t* hangját, de már *s*-et írunk a *j* módrag helyébe.

b) Az *s*-féle hangot mindig kettőztetve (hosszan) ejtjük s kettős *ss*-el írjuk: *fuss, vess, nyiss, láss*, — tehát sem az igető véghangját, sem a mód ragját nem tüntetjük föl eredeti alakjában.

2. Gyakran elvész a ragnak kezdő vagy a szótőnek végső mássalhangzója, de nyoma marad a szomszéd hangnak pótló nyújtásában vagy kettőztetésében. Ilyenkor ezt a hangváltozást fejezzük ki az írásban, nem pedig az eredeti hangzást. Ez történik

a) a következő ragos alakokban:

a tárgyas igeragozás *j*-hangú alakjaiban a *z, sz, s* végű igetőkben: *hozza, eszszük, olvassátok* stb. (e h. *hozja* stb.);

a fölszólitó módban ugyanazon igetők *s* azonfölül az *sz, st* végűek után (mert ezek ilyenkor elvesztették a *t*-t): *nézz halászsztatok, játszsztunk, essünk, ereszszen, fessétek* stb. (e h. *nézz, halásztatok, esjtünk, ereszt(t)jen* stb.); — így még *tedd, vidd*, e h. *tegy(e)d, vigy(e)d* stb.

néha az *s, cs, z, sz*-végű névszók személyragos alakjaiban is: *jussa, sassa, mássa, öcscse, öcscsük* (e h. *öcsje*), *szuszsza* stb.);

a *-vel* és *-vé* ragos névszókban: *síppal, dobbal, kézzel-lábbal, karddal, bolonddá, csúffá, vízzé, szorosbbá* stb. (e h. *síppal, bolondvá*);

b) a szótőben az *az, ez* névmás ragos és képzős alakjaiban (kivéve a tárgyesetet): *annak, erről, avval, evvel, ahhoz, ehhez (avval, evvel és ahhoz, ehhez nem köznyelvi, csak nyelvjárási alakok), akkép, ekként, akkor, ettől* stb., *annyi, ennyi, afféle, efféle, abbeli, ekkora* stb. (e h. *aznak, eznyi, azbeli* stb.)

3. Néha a szóképzésben minden nyom nélkül elveszett az alapszó végső mássalhangzója vagy magánhangzója, s ilyenkor természetesen szintén nem írjuk ki; pl. *kacsingat, tekinget, bólingat* (de így is mondjuk: *tekintget, bölintgat*); — a *piski híd, a petri gulyás, az orosz pap, a május 3-iki vásár, félegyházi* (e h. *piskii, petrii, oroszii* — tehát: a *portici* néma, a *szaloniki* vasút) stb.

Egy pár esetben mégis elnémult hangot fejez ki az irodalmi szokás, t. i. a *bolt, zöld-félékben* (l. 3. §. III. d), melyekben megtartjuk a hagyományos *l*-et, továbbá az ilyen szókban: *moh, juh, cseh, méh, céh (mohból, juhna, céhbe* stb.). E *h*-val való írás onnan van, hogy a kötőhangzós alakokból — minők *mohos, juhos, csehek* — a *h*-t iparkodtak megtartani a többi formában

is, hogy a szótőnek egysége meg legyen őrizve. Itt tehát a szónak egyes formái a többiek a nalogiáját követik, aminthogy a szóelemző írás általában azon a belső analógián, azon a törekvésen alapszik, hogy egy-egy szócsaládon belül az alaprészt vagyis a szótő állandó legyen.

Jegyzetek. Magától érthető, hogy a szófejtés nem lehet irányadó, mikor a szóelemek valami okból annyira el vannak homályosodva, hogy többé nem érezzük őket. Így pl. *keszkenő*, *senki* helyett nem kell *kezkenő*, *semki*; *bontás* helyett nem kell már *bomtást*, *kesztyű* h. *keztyüt* vagy viszont *küzdés* h. *küszdést* (ámbar *kesztyű* a kéz-ből, *küzd* a *küsz-köd-ik* alapszavából származik; viszont *küszködés* helyett sem kell *küzködést* írni, mintha amaz a *küzd* igéből származnék).

Menyegző helyett nem írunk többé *menyekzöt*, noha régenté *menyekező* volt (s megvolt az igéje is: *menyekezik*). *Lélekezés* helyett is írunk *lélegezést*, mert az eltérő jelentés miatt már nem teszszük kapcsolatba a *lélekkel*.

Azt még írjuk: *hagyd itt*, *hagyd el*; de már az engedelmet kérő indulatszó csak így helyesíthető: *hadd*; részint mert elmosdott benne a hagyás képzete (úgyhogy néhol így ejtik: *had égyek*, *ha'llám*, *ha'nném*) részint az *add*, *vedd*-féle példájára. Szintúgy *lád-e* e h. *lát(o)d-e*.

Igy találkozunk mind gyakrabban a *remél* alakkal a *reményl(en)* forma mellett. — Az *aggat*, *szaggat*, *faggat*, *nyaggat* pedig sokkal kelendőbb és helyesebb a mesterkelt *akgat*, *szakgat*-féle formáknál.

Iktat és *labda* helyett *igtat* és *lapda* föltétlenül rosszak, mert az emezekben jelölt szófejtés teljesen alaptalan.

Éjtszaka, *korántsem* — ezeket sokan hibásan rövidítik a köz kiejtés ellenére így: *éjszaka*, *koránsem*.

Vannak viszont esetek, hogy egy-egy ilyen irodalmi szófejtés (mintegy irodalmi népetimológia) annyira csábító volt, hogy eredményét általánosan elfogadták s ezentúl is meg lehet hagyni. — *Ucca* helyett (mely eredetileg *ulicá*-nak hangzott), most *utcát* írunk, mert az *út* fogalmához kötjük. — *Külömb* helyett *különb*-et is írunk, mert a *külön*-höz kötjük (így *külömben* helyett *különben*). — Így írnak a *ként*-ragos *ön-ként* helyett *önkényt*-et is, mert az *önkény*-hez kapcsolják s mert ellentéte az *önkénytelen*. (Hasonlókép *viszálykodik* h. *viszálykodik*, mert a *viszály*-hoz fűződik. Kevesebben írnak *botránkozás* h. *botránnykozás*-t a *botránny* kedvéért). — A régi *aluttam*, *feküttem*, *alunni*, *fekünni*, *alugy*, *fekügy* stb. helyett ma azt írjuk: *aludtam*, *feküdtem*, *aludni*, *feküdni*, *aludj*, *feküdj*, még pedig a *nyugodtam*, *tudni*-féle igék mintájára (azért a régi *alutt*, *fekütt* helyett még *aludott*, *feküdütt* is járatos a *nyugodott*, *tudott*, *ütödütt* analógiájára).

Rögtön és *mindjárt* megtartották a hagyományos írásmódot, noha az elsőben nem érezzük *rög* igét (csak a nyelvjárási *rögvest* mutat erre), a másodikban pedig elhomályosult a *mind* és a *járás* képzete.

Még egy megjegyzés szükséges néhány rag és képző írására nézve. A befejezett cselekvésnek *-tt* jele (akár az igében, akár az ige-

névben), továbbá a *-tt* helyrag és a fokképző *-bb* csak magánhangzó után tartják meg hosszúságukat: *állott, adott, hittam, Győrött, Pécssett, közötté, éretted, több, magasabb*. Mássalhangzó után mindig egyszerűen írjuk és ejtjük őket: *álltam, állt, kért, folyt, Kolozsvárt, Vásárhelyt. köztünk, érte, magasb, szorosb*. (Azért a *kevésbé* mellett *kevésbé-t* is írnak, egy *b*-vel.) Főlöszleges óvatosság ilyeneket írni: *mentt* (igenevül), *kedveltem* („dilectissime”), *Kolozsvártt, Vásárhelytt, érttem*.

Szintoly kevéssé jelöljük az eredeti kettőztetést az ilyen főszólító formákban: *hozd, véssd, ereszd*, (nem *hozzd, véssd, ereszsd*), pedig eredetileg: *hozzad, véssed, ereszsed*.

Ellenben megtartjuk az eredeti kettős hangot a *d*-végű igéknek ugyanazon alakjában, ha nem ejtjük is ki, pl. *hordd el magad, küldd át, mondd meg; Isten áldd meg a magyart!*

5. §. Egyszerűsítések.

Egyes esetekben, kivált a *l e g g y a k r a b b a n* előkerülő szókban és alakokban az egyszerűsítés vagy rövidítés szüksége arra vezetett, hogy a kiejtés vagy a szóelemzés rovására rövidített írásmódot alkalmazunk.

1. A kiejtés ellenére rövidítjük a következőket:

a) *Egy*-et írunk *eggy* helyett, ámbár országszerte *eggyet* ejtenek. De egyes származékait csakugyan egyszerű *gy*-vel mondjuk: *egyedül, egyed, egyén, egyetem, egyetemben* (s egyszerű *gy* hangzik a mássalhangzón kezdődő ragok előtt is: *egyre, egybe, egynek* stb.).

b) *Olyan, ilyen, milyen, melyik, oly, ily, mely* stb., ámbár a magyarság jó része kettőztetett mássalhangzóval ejti: *ojján, ijjen* vagy *ollyan, illyen*, vagy *ollan, illen* stb. A rövidítés mellett szólott az is, hogy nyelvjárásainknak más része csakugyan röviden ejti (*ijen, ojan* stb.).

c) *Épen* most, *ép* annyi, *miképen, máskép* — ámbár a nyelvjárások nagyobb része még így ejti: *éppen, épp, miképpen, másképp*.

d) Az *-s* képzős melléknveket s a *kis* szót is mindig egy *s*-sel írjuk: *csínosat, véresek, füstösek, magasán, helyesebb, erősebb, kisebb* stb. (nem pedig *csínossat, füstössek, erőssebb, kissebb*.) Az egyszerű *s* írását a takarékoszágon kívül előmozdította egyrészt az, hogy a ragtalan alakot mindig rövid *s*-el mondjuk: *csínos épület, magas erdő, helyes arány*, — másfelől még az a körülmény, hogy némely nyelvjárások az *s*-képzőseket csakugyan egyszerű *s*-el ragozzák: *csínosak, füstösek, füstösön* v. *füstösen, magoson* v. *magosan* stb.

Ellenben: *friss, frissen, frissebb* (vö. *friss* asszony, de *kis-asszony*.)

Jegyzetek. *Esső* helyett *esőt* a szófejtés kedvéért írunk, mert az *es-ik* származékának érezzük; különben némely vidéken ejtik is egyszerű *s*-sel. — De *rossz* és *könny* helyett nem szabad *rosz*-at és *köny*-et írni (azonban *könny* h. *könyű*, mert ehhez a *könny*, mely *könyv*-ből lett, úgy viszonylik, mint *nedű*-höz a *nedv*, *szaru*-hoz a *szaru*).

Új „novus”, *újak*, *újabb*, *újonnan* stb. (ámbar így is mondják: *ujjak*, *ujjabb*). Ellenben két *j*-vel írjuk a kéz *ujját* s a ruhaujjat.

Utánam, *rólam*, *tőled*, *belőle*, nem pedig *utánnam*, *róllam*, *tölled*, *belölle*.

Lesz, nem pedig *lessz* (vö. *leszek*, *leszel*, és *vesz*, *tesz*).

2. A szóelemzés ellenére rövidítjük a következőket:

a) *Főnség(es)*, *benső*, továbbá *fönt*, *lent*, *bent*, *kint* — ámbár ezek a *fönn*, *lenn*, *benn*, *kinn* szókból vannak alkotva.

De a *fönn*, *benn*, *künn* szóknak összetételeiben az általános szabály szerint megmarad az *n*-nek kettőztetése: *fönntart* *fennforog*, *fönnhangon*, *bennsül*, *bennreked*, *künnreked* stb. (nem: *föntart*, *fennforog* stb.).

A *föl* kedvéért azt írják: *főlebb*, *felebbezés*, *belebb*, de ez nagyon is ellenkezik a kiejtéssel; helyesebb így írni: *föllebb*, *fellebbezés*, *bellebb*. Helyesebb továbbá *kijebb*, *lejobb*, mint *kiebb*, *leebb* (a köznyelvi kiejtés tulajdonképp *kijebb*, *lējjobb*).

b) A szóvégi kettőztetett mássalhangzókat nem írjuk hármával akkor sem, ha a *-vel* és *-vé* ragok járulnak hozzájuk, tehát *tollal*, *tettel*, *csőppel*, *könnyel*, *rosszá*, *jobbá*, *szebbé* stb. (nem *tolllal*, *tetttel*, *könnynyel* stb.) — Kettéválasztáskor is csak *tol-lal*, *tet-tel*, *job-bá* stb.

c) A kétjegyű mássalhangzókat, — *ny*, *gy*, *sz*, — kettőztetés esetén rövidítve („csonkítva“) írjuk: *nyny* helyett *nny*-t stb. Pl. *menny*, *könny*, *meggy*, *buggyan*, *poggyász*, *rossz*, *hosszú*, *annyi*, *mennyi*, *pottyán* stb.

Ha azonban a kettőztetés ragozás által keletkezik, mind a két kettős betűt csonkítatlanul kiírjuk, hogy a szótő formája ne változzék: *leánynyal*, *araszszal*, *parázsszá*, *veszszén* stb.

Sor végén, kettéválasztás esetén, különben is kiírjuk az egész kétjegyű betűt: *köny-nyez*, *bugy-gyan*, *locs-csan* stb.

6. §. Az idegen eredetű szók.

Az idegen eredetű szók részint meghonosult szók, melyek nyelvünkben közkeletűek (jövényszók), részint pedig valóságos idegen szók, melyeket még nem érezünk a miénknek. Magyaro-

san csak a meghonosult szókat írjuk, a valóságos idegen szók közül pedig csak azokat, melyek nem latin-írású nyelvekből vannak véve.

I. A meghonosult szók (jövevényszók).

Meghonosult szók azok, melyek vagy az egész magyarságnál, tehát a falusi népnél is közkeletűek, vagy legalább a magyarságnak egy-egy nagy osztályánál, minő pl. a városi iparosság vagy a műveltebb közönség. Sok meghonosult szó a kiejtésben vagy hangalakban — különösen a népnél — tetemes változást szenved, s ez kétségtelen jele a szó meghonosult voltának, úgy hogy egyáltalán nem érezzük idegen eredetét. Az ilyenek írása tehát nem lehet kétség tárgya. Pl. *kastély, kristály, kvártély, zsandár, angyal, cél, zsemlye, kifli, muszáj, persze.*

Sok jövevényszó azonban csekély vagy alig észrevehető változást szenved a magyar ajkon, mégis meghonosultnak tekintendő, ha vagy az egész nép, vagy akár csak a műveltek beszédében mindennapos. Ilyenek:

eklézsia, kántor, rektor, prédikáció; — muzsika, komédia; krónika; pátriárka;
kalendárium, január(ius), március, április, június; szeptember; kánikula;
finánc, frank; méter, centiméter, hektoliter;
reklamál, spekulál, vizitál, szalutál, maséroz, kadét;
pék, konduktor,
kataszter, kontó, kassza, sztrájk;
kolera, difteritisz, kinin; klinika, barakk;
cilinder, frakk, lakk, sál (nem shawl);
bross, sifon, plüss (nem plüsch, sem peluche);
kaviár, aszpik, karfiol, kakaó; — virzsínia;
puncs, esszencia; — bankett, etikett;
kultúra, civilizáció, kritika, próza, frázis, cinizmus, ráció;
poézis, tragédia, asszonánc;
klasszikus, barokk, rokokó;
múzeum, bazilika, kioszk, freskó, bronz;
dekoráció, karikatúra;
reakció, szociálmizmus, radikális, sovinizmus, fúzió, dikció;
miniszter, bürokrata, penzió, kaució; kvóta, delegáció;
szultán, basa (nem pasa), cár;
produkál, kapacitál, telegrafál, telefonál;
szolid, pozitív; — taktika, fifika, intrika;
kórista, gitár, himnus; — zsiráf, flokszéra.

Természetesen nem lehet általános szabályokkal megállapítani, hogy mely szó van már meghonosulva s melyik nincs. Sok esetben egyes osztályok és egyének nyelvérzéke többé vagy kevésbé megszokottnak találhat egy-egy szót. Az is észszerű, ha szemünk előtt tartjuk a közönséget, melynek írunk. Szakmunkákban a műszókat, továbbá szépirodalmi munkákban a külföldieskedő szalon-nyelv szavait nem írjuk magyarosan, ha sem meg nem honosultak, sem nem kívánatos, hogy meghonosodjanak. Egyéb esetekben azonban lehetőleg kerülni kell a meg nem honosult szókat.

A meghonosult szókban is kivételt tehetünk néhány idegen betűvel, melynek átírása bajjal jár. A *ch*-t pl megtarthatjuk olyan esetekben, mikor a *k* nagyon is távol áll a művelt kiejtéstől, pl. *almanach*, *technika*. Az *x*-et rövidség okáért tartjuk meg *ksz* helyett, pl. északsarki *expedíció*. De a teljesen meghonosultakban ezeket is átírjuk: *vekszál*, *egzekvál*, *taksa*, *filokszéra*.

Kivételt tesznek továbbá az idegen *tulajdonnevek*, melyekről a következő 7. cikkben van szó.

II. Nem-latin írású nyelvek szavai.

Az orosz, szerb, török, arab, perzsa, indiai stb. szavakat kiejtésük szerint írjuk, ahogy s amennyire magyar betűkkel kifejezhetjük: *cárevics*, *cezárevics*, *cárevna*, *zemsztvo*, *sztaroszt*, *szotnya*, *verszt*, — *burnusz*, *sejkh*, *khalifa*, *padisah*, *sah*, *efendi* stb.

Átírjuk azonban magyarosan a latin-írású szláv nyelvek szavait is (a horvát, szlovén, tót, cseh, lengyel szavakat), továbbá az oláh nyelv szavait, mert betűik sokszor nagyon eltérők s helyesírásuk közönségünknel nem eléggé ismeretes; pl. *zsivió*, *szláva*, *szetreszka*, *cine mintye*.

Óvakodni kell attól az idegenszerűségtől, hogy az ilyen nyelvek szavait német, francia, angol helyesírással ne írjuk, pl. *zarevna*, *starost*, *burnus*, *chalifa*, *padischah* stb.

A régi görög szókat a nálunk dívó hagyományos írásmód szerint latinosan írjuk, mert eleinte a latin nyelv közvetésével kaptuk őket. Csak a *c* helyett írunk, mikor nem lehet *c*-nek ejteni, *k* betűt. Példák: *physiokratia*, *oekonomia*, *aetiologia*, *scytha*.

7. §. A tulajdonnevek.

A tulajdonnevek sok tekintetben külön elbánás alá esnek.

A magyar tulajdonnevek közül először is a családnevek maradnak el a ma dívó írásmódtól, amennyiben az illetők maguk is régiesen írják nevüket. Így maradt meg e nevekben sok elavult betű:

y = i: Fáy, Csáky, Lónyay;
eö, ew = ö: Eötvös, Beöthy, Dessewffy, Thewrenk;
aa, aá = á; oo, oó = ó: Gaal, Maár; Soos, Joó;
th = t, gh = g: Kossuth, Németh; Végh, Bangha;
ch, cz, ts = cs: Széchenyi, Csergheő, Takáts;
s, 's = zs: Sennyey, 'Sigray, Jósika, Dessewffy, O'sváth;
v = v: Wesselényi, Wiczay.

Ezekre nézve van néhány általános szabály: 1. Erdélyi nevekben szokatlan az *y*, tehát *Teleki, Gyulai* stb. 2. *ny, ly, gy* után is rendszerint csak *i* van: *Wesselényi, Szentkirályi, Széchenyi, Szilágyi* (de *Batthyány*); 3. *y* előtt rendszeren *th, gh* van, nem *t, g*, hogy *ty, gy* ne kerekedjék belőle: *Maróthy, Balogh* stb. (kivétel: *Vörösmarty*).

Némely helységnevekben is megmaradt a régies írásmód; ezekre nézve a hivatalos helynévtárban fölvett alak az irányadó.

Nincs helyén az eltérő írásmód keresztnevekben, pl. *Mártha, Mathild, Edith, Judith, Fanny, Betty, Lydia*, helyesen: *Márta, Matild, Edit, Judit, Fanni, Betti, Lídia*;

Az idegen tulajdonnevekre nézve általában ez a szabály áll: *a latin betűkkel író népek tulajdonneveit meg-hagyjuk változatlanul, egyéb népekét a kiejtés szerint írjuk le, a görög neveket pedig latinosan írjuk vagy legalább az egyes betűket helyettesítjük a megfelelő latin betűkkel.*

a) E szerint a latin, olasz, spanyol, francia, angol, hollandi, német, svéd, finn, oláh nyelvű személy- és helyneveket, továbbá, amennyire lehet, a latin-betűs szláv nyelvekét (ilyen a horvát, szlovén, tót, cseh, lengyel) minden változtatás nélkül írjuk, pl. *Caesar, Boccaccio, Michelangelo, Lionardo da Vinci, Cervantes, Rousseau, Shakspere* v. *Shakespeare, van Dyck, Goethe, Väinämöinen, Koszciusko* (olv. *Kosciuszko*), — *Präeneste, Bologna, Aranjuez, Marseille, Manchester* stb. stb.

b) Az orosz, török, arab, perzsa, indiai stb. neveket kiejtésük szerint írjuk, ahogy s amennyire magyar betűinkkel kifejezhetjük: *Tolsztoj, Turgényev, Dosztojevszkij, Anyégin, Gorcsakov-Rusztsem, Szákuntala, Mahészacsandra; Dnyeper, Irtis, Jeni-*

kőj, *Iszpahán, Altaj* stb. (De az orosz tulajdonnevekben a magánhangzókat rendszerint eredeti értékük szerint, nem pedig mai kiejtésük szerint írjuk át, pl. *Potemkin, Berezov, nem Patyomkin, Berjozov.*)

Óvakodni kell itt is attól az idegenszerűségtől, hogy az ilyen nyelvek szavait német, francia, angol helyesírással ne írjuk, pl. ne így: *Tolstoi, Turgenjeff, Schuwaloff, Gortschakoff, Werescsagin* (elül németesen, középen magyarosan), *Mahesachandra, Dnjeper, Irtisch, Altai* stb.

c) A görög tulajdonneveket általában latinosan írjuk, ámbár újabban sokan az eredeti görög betűkhöz hiven írják őket át, s ez esetben különösen a latin *ae, oe, i* helyett az eredeti *ai, oi, ei* s a latin *-us, um, ae, i* szóvégek helyett az eredeti *-os, on, ai, oi* szerepel; a római *c* helyett *k* (és *ch* helyett *kh*), pl.

Phidias, Cecrops, Croesus, Bacchus, Aeschylus
Pheidias, Kekrops, Kroisos, Bakchos, Aiskhylos.

A második módot újabban hozták divatba a német filológusok, hogy az átírás az eredetihez közeledjék, — de a többi nyugati nemzetek nem fogadták el, s nálunk is ellenkezik a régi deákos hagyományyal, mely nem *Alexandrost, Kerberost*, hanem *Alexandert, Cerberust* mondott.

A latinbetűs nyelvek nevei közül is egészen magyarosan írjuk azokat, amelyek mi nálunk is népszerűek, úgyhogy már bizonyos magyaros kiejtésük is megállapodott. Ilyenek pl.

Krisztus, Dárius, Homér, Herkules, Ráfael, Napóleon; Athén, Trója, Spárta, Konstancinápoly, Róma, Nápoly, Milánó, Velence, Párizs, Drezda, Lipcse, Boroszló, Bréma, Tübinga, Prága, Varsó, Krakó;

Kaukaszus, Etna, Vezúv;

Rajna, Majna, Szajna, Elba, Visztula.

(Tehát nem *Homer, Troia, Páris, Vesuv, Elbe* stb.).

Ide tartoznak különösen az országok és világrészek és a népek nevei:

Európa, Ázsia, Afrika v. *Áfrika, Amerika, Ausztrália; Egyiptom, Arábia, Fenícia, Palesztína, Szíria, Perzsia, Svájc, Karintia, Stájerország* v. *Stíria, Dalmácia, Elzász, — Kína, Algir, Mexikó* stb.

stájer, gót, szláv, szlovén, rutén, litván, fríz, perzsa stb

(Tehát nem *Europa, Australia, Egyiptom* v. *Aegyptus, Phoenicia, Persia, Schweiz, Steierország* v. *Styria, góth, sláv, persa* stb.).

Jegyzetek. Minden idegen név végén magyarosan ékezzettel írjuk az *o, ő, a, e* betűket az olyan ragos alakokban, melyekben e

hangok nálunk csak megnyújtva kerülnek elő, pl. *Cicerónak, a Monte Pincióra, Arcóban, Rivóban. Karlsruheban, Ahótól, Väinönek (Aho, Väinö finn nevek).*

A francia s némely angol nevek végén nehézséget okoznak az úgynevezett néma vagyis ki nem mondott hangok, mert a magyar ragozásban nem vehetjük őket számba s az írásban még sem hagyhatjuk őket el. Nem mondjuk pl. *Voltaire-nek, Shaksperétől, Mussetet* (hanem *Voltaire-nek, Sekszpirtől, Müsszét*). Ilyenkor tehát úgy segítünk magunkon, hogy a változatlan idegen névhez kötőjellel függesztjük a ragot: *Voltaire-nek, Shakspere-től, Voltaire-t, Musset-t.* — Így az *-i* képzővel is: *skakspere-i szellem, molière-i helyzet.*

Nem tartozik ugyan szorosan a helyesíráshoz, de gyakorlati szempontból említendő itt az idegen család- és keresztnévek szőrendje. Egyes idegen tulajdonneveket a magyar nyelv szokás egészen az eredeti formában fogadott el, mert magyaros formában nagyon is szokatlanok s furcsák volnának; pl. *Paolo Veronese, Leonardo da Vinci, Ines de Castro, Wolfram von Eschenbach, Walther von der Vogelweide, Hans Sachs.* De a kivételes szokást nem lehet szabálylá tenni. A külföldi tulajdonneveket tehát rendszeren a magyar nyelv szokás szerint a keresztnév hátratételével írjuk le, még akkor is, ha a keresztnévet, mint nálunk nem divót nem fordíthatjuk le: *Thiers Adolf, Gladstone Vilmos, Cotta Bernát, Parlatore Fülöp; Sacchi Archangelo, Fleischer Leberecht Henrik.* (Lexikonokban, névjegyzékekben külföldön is ez a rend divik.)

Coriolanus, Ovidius, Vergilius, Horatius, Propertius, Olympus: a magyar hagyomány ezeket a teljes formákat kedveli, nem pedig a németeknél szokásos rövidítéseket: *Coriolan, Ovid, Vergil, Horác, Properc, Olimp.* A versírók azonban az utóbbiakat is használhatják, sőt a *Homér* alak általánosan divik.

8. §. Összeírás és különírás.

Sokszor két-három szó együtt fejez ki egy fogalmat s kétség támad, vajjon összeírjuk-e őket vagy pedig külön-külön. A kétes esetekben inkább a jelentés, mintsem a hangsúly igazíthat útba, mert pl. a *drága követ* és *nemes embert* legtöbbször ép úgy hangsúlyozzuk, mint a *drágakövet* és *nemesembert*. Nem lehet ugyan minden ilyen esetre határozott szabályt fölláztatni, de irányadók lehetnek a következő megjegyzések:

I. Mindig egybeírjuk az összetartozó szókat, mer szoros kapcsolatban álló összetételnek érezzük, a következő esetekben:

1. Ha két főnév (vagy főnévül használt más beszédrész) birtokos vagy tárgyas viszonyban van egymással összetévé; pl.

a) *fahéj, ágyuszó, könnyzáró, névnap, nyelv szokás; betegágy, égettágy; — hadnagy, násnagy, háznagy;*

b) igazmondás, jegykiadás, málfaföladás; — bűnbánat, magaviselet; könyvvitel, nyelvérzék.

Az utcaneveket, minthogy az előtag többnyire személynév, csak kötőjellel szoktuk írni, pl. az *Erzsébet-körút*, a *Zrinyi-utca*, a *Múzeum-körút*, a *Király-utca*; kettős névvel: *Arany-János-utca*, *Deák-Ferenc-tér*, *Ferenc-József-part*.

Szintúgy: *Kisfaludy-Társaság*, *Szent-István-Társulat*.

A személynéves utcanevekből még a melléknévet is kötőjellel írjuk: a *Lónyay-utcai iskola*, az *Andrássy-úti paloták*.

Ellenben egybeírjuk a *Terézvárost*, *Krisztinavárost* stb., továbbá a *Dunapartot*, a *Tiszapartot* (a melléknév *dunaparti*, *tiszaparti*).

2. Egybeírjuk az összetett igeneveket, melyekben az előtag többnyire tárgy, az utótagnak:

bajvivő, *rosszakaró*, *istenfélő*, *részvevő*, *mitévő*, *jótévő*, *nyagyehető*, — *szavatartó*, *színhagyó*;

kárvallott, *katonaviselt*, *életunt*, — *fékevesztett*, *színehagyott*;

vállvetve, *karöltve*, *szájtátva*, *szemlesütve*; *háztűznézni*;

de másféle összetett igeneveket is, melyekben az előtag a cselekvőt jelöli:

lélekszakadva, *szívszakadva*, *arcpirulva*; *szavahihető*;

eszeveszett, *ügyefogyott*; — *porlepett* v. *porlepte*, *istenadta* stb. (de pl. a *munkás készítette* iparcikk).

3. A kétszavú melléknévek is rendszerint összetételek.

a) ha összehasonlítást és fokozást jelentenek, pl.

jéghideg, *villámgyors*, *méregdrága*; *dúsgazdag*; *vakmerő*; — *legdrágább*; *legvalószínűbb*, *legelőkelőbb* v. *legelőbbkelő* (*legeslegjobb* vagy pedig *leges-legjobb*, mint *körös-körül*, *unos-untalan*);

b) ha szint (s részben szintén összehasonlítást) jelölnek: *sötétzöld*, *haloványzöld*, *világoskék*, — *hófehér*;

c) ha az előtag sorszám s utótagul a *fél* szó szerepel: *másfél*, *harmadfél*, *negyedfél*;

d) ha az utótag már szóképző módjára szerepel:

becsületbeli; *nagyszerű*; *macskaféle*; *egynemű*; *másfajta*.

De tulajdonnevekből csak kötőjellel: a *Koch-féle gyógyító eljárás*, a *Gergely-féle naptár*.

4. Egységes szónak veszszük az igét a közvetlen előtte álló s reá vonatkozó igekötővel (*be*, *ki*, *föl*, *le*, *alá*, *el*, *meg*,

vissza, elő, hátra, szét, széjjel, össze stb.): *bemegy, kijön, föl-száll, leereszkedik, eltávozik, megérkezik, előkerül, összetart, rátartja magát, megvan, elvan, meglesz, elleszünk* stb. (Kikínéz, föl-fölsóhajt, l. alább II.2).

Nem helyes egybeírni az igekötőt az igével, ha nem erre, hanem egy rákövetkező igenévre vonatkozik: *el fogják vinni, ki akarják húzni, le kell mondania, meg van kötve, el leszünk fáradva* (nem *elfogják vinni, kifogják húzni* stb., de *elkezd sírni, kiment vadászni*.)

5. A névmások közül egy szóba írjuk:

az ilyen nyomósított személynévmásokat: *enmagam, ten-magad, önmaga, önnönmagát* (ellenben *én magam, téged magadat; én nekem, te hozzád, ő miatta, nem pedig énnekem, tehozzád*); *másodmagammal, többedmagával, jómagát* (de *úri magam; — a miatyánk*);

a mutató névmások közül: *ugyanaz(on), ugyanily(en), ugyanannyi, ugyanott, ugyanakkor* stb.; *egyazon; szintolyan, szintannyi, szintúgy* stb. (ellenben *ép olyan, ép(en) úgy* stb.);

a kérdőket: *kicsoda? micsoda?*

a határozatlan névmások közül: *valaki, valahogy* stb. *akármí, akárhol* stb. *bármely(ik), bármikor* stb. *kiki, mind-egyik, mindaz, mindez, mindkét* (de *mind a két, mind a három*), *mindannyian, mindenhol; semilyen, semerre* stb.; *sohasem* v. *sohse* (ellenben *senki sem, sehol sem, sehogy sem* stb.);

a vonatkozó (relatív) névmásokat, ill. kötőszókat: *aki, ami amely, ahol, ahogy, amíg* stb., *valahány, valahányszor* stb.

Jegyzet. Az *aki, ami, amikor* egybeírását javasolja e szónak egységes jelentése és hangsúlya (az *akárki, akármikor* szókat is egybeírjuk, pedig ezekben akárhányszor a második tagot hangsúlyozzuk), továbbá számos kétértelműség elkerülése. pl. *ami atyánk* (. . dolgát illeti) és *a mi atyánk* (. . elutazott), *aki nem mondott* (. . erről semmit) és *a ki nem mondott* (. . mellékgondolat).

II. Kevésbé szoros a kapcsolat azért az írás is ingadozóbb a következő esetekben:

1. A mellérendelő összetételek közül az ikerszókat vagyis olyan összetételeket, melyeknek tagjai egyenrangúak s egymással rímelnak vagy alliterálnak, kötőjellel írjuk:

dül-fül, zúg-búg, csillog-villog, ország-világ;
tarka-barka, ingó-bingó, irka-firka, irul-pirul;
fúr-farag, mézes-mázos; — mende-monda, libeg-lobog;

sürög-forog, csügg-lóg, lőt-fut, csúsz-mász; csűr-csavar; — telides-teli, újdonat-új stb.

Egybeírjuk ezeket: *zúrzavar, pörpatvar, búbanat, hóri-horgas, torzonborz, gézengúz.*

Még a kötőjelet is elhagyják sokan, ha az ikerszónak mind a két tagja egyformán van ragozva, pl. *dült fült, sebbel lobbal*, — de ilyenkor is szokottabb a kötőjeles írás; tehát

dült-fült, libegett-lobogott, szánom-bánom, zúgnak-búgnak, üti-veri; tárva-nyitva; vérbe-fagyba, kénye-kedve, sebbel-lobbal, égreföldre.

2. Szintén kötőjelet alkalmazunk, ha a határozó szót vagy számnevet megkettőztetjük, s a számnevek közt olyankor is, ha két szám közt való határozatlanságot akarunk kifejezni:

olykor-olykor, lassan-lassan, ki-kinéz, el-eljár, meg-megáll, le-leszáll stb. egy-egy, ketten-ketten stb., más-más (külön-külön); egy-két; ketten-hárman; ötször-hatszor, egyik-másik.

Ellenben ha igét kettőztetünk, nem kötőjelet, hanem vesszőt alkalmazunk (mert a két ige két mondatot tesz): *ment, ment, mendegélt; sírt, sírt stb.*

3. Egyéb esetekben többnyire egybeírjuk a mellérendelő összetételeket (amelyekben t. i. az előtag nem meghatározója, hanem egyenrangú társa az utótagnak); pl.

járkel, szóbeszéd, hírnév, árapály, okosbolond, máholnap; Budapest.

De: *Szatmár-Németi, Szolnok-Doboka megye, Jász-Nagykún-Szolnok megye; Ausztria-Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, a német-francia háború, piros-fehér-zöld (fekete-sárga v. feketesárga).*

4. Az igével az előtte álló határozót csak olyankor írjuk egybe, mikor a kettőnek tartalma egészen egységes képzetté forr össze:

mennydörög; — egyetért, ellentmond; észrevesz, végrehajt, szembeszáll, közvétesz, agyonüt, odaad.

(Külön, két szóba írjuk az ilyeneket: *várva vár, kérve kér, nőttön nő, fogyton fogy stb.*)

Azonban rendszerint egy szóvá lesz a határozós ige, ha főnevet képezünk belőle (így pl. ez is: *nefelejts*):

nagyra lát: nagyralátás; szemre hány: szemrehányás; tudni vágy: tudnivágyás; férjhez mén: férjhezmenetel.

Az így alakult igenévet csak olyankor veszszük egy szónak, ha egészen melléknévi vagy főnévi jelentést vesz föl:

szemrehányó tekintet, messzevágó, rögtönítélő, semmirekellő; jóra való, tudnivaló;

szemenszedett, körmönfont, mondvacsinált;

nyakra való, messzelátó, előljáró stb.

Ha inkább érezhető még az igei jelentés, akkor a határozó külön szónak marad, pl. *a rendjelle vágó nyárspolgár* (vö. *nagyravágó*), *a szakomba vágó dolgozatok* (vö. *messzevágó*), *a borra való tekintettel* (vö. *borra való*), *a mezőn szedett virágok* (vö. *szemenszedett*).

5. A jelző a főnévvel szintén csak olyankor válik összetétellé, ha a kettő valami új, egységes fogalom kifejezőjévé lett, nevezetesen ha átvitel vagy megszorítás által távozott el eredeti jelentésétől. Más pl. a *szépírás* (die Kalligraphie, das Schönschreiben) mint a *szép írás* (die schöne Schrift), más a *nemesember* (Edelmann) mint a *nemes ember* (edler Mann), más a *kisasszony* (Fräulein) mint a *kis asszony* (kleine Frau), más a *Hegyalja* mint a *hegy alja*.

Hasonló példák melléknévi jelzővel:

a) A jelző közönséges melléknév: *földesúr, útitárs, vadember, baleset, drágakő, álarc; közjegyző; félvállra;* — a földrajzi nevek többnyire kötőjellel: *a Váci-utca, a Kerepesi-út, Török-Szent-Miklós, Nagy-Kanizsa, Nagy-Kunság, Kis-Kunság, Al-Duna, Fehér-Körös, Észak-Amerika, Kelet-India, Fekete-tenger, Jeges-tenger;* — de az ezekből képezett melléknévek egy szóba: *törökszentmiklósi, nagykanizsai, kelet-indiai* stb. s némely főnevek is: *Székesfehérvár, Nagyvárad,* kivált az országnevek: *Magyarország, Németország (Székelyföld)* stb.

(*Szent-István, Szent-Péter* mint helynevek, ellenben *Szent István király, Szent Péter* apostol.)

b) A jelző melléknévi igenév: *forgószél, ivóvíz, vágómarha, varrottú, kötőszó; szántsándékkal;*

c) A jelző melléknévül használt főnév: *istennő, özvegyasszony, — fakard, fajankó, vasút, aranygyűrű, aranyhaj,*

búzaliszt, jégcsap *; — *terméskő; fővezér, mellékút, alföld, belügy; az Alföld, a Felvidék*; — a víznevekkel összetettek rendszerint kötőjellel: *Duna-Földvár, Tisza-Nána, Tisza-Eszlár, Ér-Tarcsa, Körös-Tarcsa, Körös-Ladány* (vö. *Püspökladány*), *Balaton-Almádi*; de a leggyakrabban használtak egy szóvá forr-
nak össze: *Marosvásárhely, Szamosújvár, Siófok Balatonfüred*; — ellenben *Pest megye, Veszprém megye* vagy *Pest vármegye, Veszprém vármegye* (sőt *Fehér megye, Fehér vármegye, Kolozs vármegye, Abaúj megye*), — vö. *Tata város, Veszprém városa* (de a belőlük képezett mellékneveket egybeírjuk: *pestmegyei, mármarosmegyei*);

d) A jelző sorszámnev: *harmadrész, negyedrés*
(*harmadfű csikó; háromszög, sokszög, ezermester*);

e) A jelző melléknévileg használt határozó: *tejbekása általút, viszonzólasz*.

Példák birtokos jelzővel: *úrnapja, istennyila, asztalfia, megyeháza*. — Vannak olyanok is, hogy az előtag is személyragos: *nevemnapja, atyádfia, szemefénye, hazánkfia*, (de írják így is: *nevem-napja, anyámasszony v. anyám-asszony, öcsémuram v. öcsém-uram*; (*atyám fia* más, mint *atyámfia*).

Jegyzet. Néha határozóknak is van melléknévi jelzőjük (mely ilyenkor maga is egy-egy módhatározóval egyértékű); ezeket nem kell egybeírni, tehát pl. *szép csöndesen, nagy bölcsen, nagy nehezen, nagy későn, nagy ritkán, nagy néha, jó borsosan* (= *szépen csöndesen, nagyon ritkán* stb.)

6. Az *-ú -ű* képzős melléknevek közül rendszeren egybeírjuk azokat, amelyeknek előtagja főnév: *borizú, rózsaszínű, nyílsebességű, rókaelkű, aranyhajú, acélmarkú*.

Amelyeknek előtagja is melléknév, azok közül csak a gyakrabban használtakat s rövidebbeket szokás egybeírni; ellenben amelyek csak alkalmilag kerülnek elő, kivált ha hosszabbacskák, megmaradnak két-két szónak. Tehát:

bőkezű, szűkmarkú, jómódú, nagyképű, kislelkű;
szabadelvű, valószínű; rosszhiszemű, félkegyelmű,
nagyméltóságú;

* Ha az ilyen anyagot jelentő főnevek nem váltak még állandó kapcsolatokká, s kivált ha hosszabbacskák, akkor nem írjuk őket egybe; pl. *arany bárány, vas ing, virág nyoszolya, csillag korona, deszka kerítés, papír kosár* (papírból vágott kosár, ellenben *papirkosár*, a kelletlen papíroknak való kosár).

de: *keskeny nyílású, hálátlan szívű, alattomos jellemű, rengeteg kiterjedésű, végtelen bölcseségű* stb.

és számjegyekkel: *16 lóerejű, 64 mezejű.*

Szintűgy bánunk az -s és -i képzős összetételekkel; tehát: *nagyszakállas, ötéves, multévi, kétévi felmondás, kéthavi folyóirat, háromhavi részletek;*

délafrikai, felsőegyiptomi; földalatti, dunántúli;

ellenben: *kétezer éves, tizenhat esztendő;*

az 1848. évi szabadságharc;

január havi, december havi stb.;

a templom mögötti sétatér stb.;

Tulajdonnevekkel: *Mátyás-kori, Anjou-kori, Medárd-napi, Kálvintéri, Zrínyi-utcai, Orczy-kerti* stb.; — de szintűgy: *király-utcai, kerepesi-úti, oktagon-téri* (azonban *Lipótvárosi, vizivárosi, városligeti*, mert ezeknek alapszavát is egybeírjuk: *Lipótváros, Viziváros, városliget*; — továbbá *pestmegyei, abaújmegyei*, l. fönt 5. c).

A -nyi képzős melléknevekben rendszerint külön hagyjuk a számnevet: *két ujjnyi, három órányi, ötven méternyi*, vagy *2 ujjnyi, 50 méternyi*. (*Tíz-annyi, három-ennyi*).

7. A névutót a főnévvel vagy névmással egybeírjuk némely igen gyakran használt határozókban és kötőszókban:

rendkívül, kétségkívül, rendszerint, szerfölött;

délelőtt, délután, tegnapelőtt, holnapután;

déltájban, éjfél-tájban, napközben, útközben, országszerte (de nem helyeselhetni ezt: *európaszerte* e h. *Európa-szerte*, vö. fönt I. 1.);

azelőtt, azután, ezelőtt, ezután, mielőtt, miután; azalatt, ezalatt, mialatt, miközben, mindamellet; ezáltal, mindaz(on)-által;

azonfölül, ezenkívül, azontúl, ezentúl; ennélfogva.

Így vált egységes szóvá sok más határozó szó és kötőszó:

másnap, aznap, mindennap, néhanapján, nemsokára;

nemcsak, úgysem, úgyis, igenis, mindenestre, aligha;

korántsem, majdnem, netalán, mintegy;

mégsem, vagyis, ugyanis, tudniillik, hacsak, mintha, mivelhogy, aminthogy stb.

8. Az összetett számneveket ezerig mind egybeírjuk:

tizenkilenc, ötvennyolc, százhárom, száznyolcvan;

százkilencvenöt; kétszáznégy, háromszázhatvanöt, négyszáznolcvankilenc.

Szintúgy írjuk az ezerek pusztá többeseit: *kétezer, tízezer, százhúszezer.*

Ha az ezret meghaladják s az ezresek után még százak, tízesek, egyesek következnek, akkor az ezres és milliós számok nevével legegyszerűbb a hármas számcsoportokat utánozni s e csoportokat kötőjellel kapcsolni össze; pl.

2,345 = *kétezer-háromszáznegyvenöt;*

18,607 = *tízennyolcezer-hatszázhet;*

5,065,432 = *ötmillió-hatvanötezer-négyszázharminckettő.*
(Lehet így is: 5 millió 65 ezer 432.)

Hasonlóképp cselekszünk a sorszámokkal, pl. *a kétezer-kétszázadik év nem lesz szökőév.*

Egy szóba írjuk az *ezeregy* éjtszakát és az *ezernyolcszáznegyvennyolcat.*

Általános megjegyzések a kötőjelről. Általában, mikor kétségünk van, összeírjuk-e a szókat vagy ne, kényelmes kiegészítő eszközül kínálkozik a kötőjel.

Mindig föloszthatjuk pl. kötőjellel az igen hosszú összetételeket áttekinthetőbb csoportokba: pl. *gőz-favágó, gyász-istenisztelet* (nem *gyászisteni isztelet*), *haláleset-fölvétel.*

Ha és-sel összekapcsolt két összetételnek azonos utótagja van, akkor ezt az elsőnél el is hagyhatjuk s csak kötőjellel jelezzük, hogy oda is tartozik, pl. *a vallás- és oktatás-ügy, a könyv- és levéltár, lámpa- és petróleumkereskedés.*

9. §. A szók elválasztása sor végén.

A sor végén, ha a szónak egy részét hely szűke miatt a következő sorba kell átvinni, rendszerint *nem a szóelemzés, hanem a szótagolás irányadó*: nem *rég-i-es*, hanem *ré-gi-es*, nem *pénz-ért*, hanem *pén-zért*, nem *ház-ig*, hanem *há-zig*.

Egyszerű szavainkat a következő szabályok szerint tagoljuk mind a kiejtésben, mind pedig az írásban:

1. Ha két magánhangzó között csak egy mássalhangzó áll, ezt mindig átvisszük a következő sorba: *ha-lom, fü-rész, jo-gász, há-bo-rú-ság, kraj-cá-rért, Pé-te-ré.*

2. Ha egynél több mássalhangzó áll két magánhangzó közötti, csak az utolsót viszzük át: *ál-dás, kert-nek, part-ra, mor-zsol, nyolc-tól kilen-cig; föl-dig, a megtörtén-tet* meg nem *tör-tént-té* tenni; *temp-lom, alabást-rom, ost-rom, lajst-rom, Ist-ván, Auszt-ria, oszt-rák, oszt-riga*; — *rop-pant, töb-len, töb-bé, tol-lat, hal-lani, fil-lérért*.

A kétjegyű mássalhangzót a különben jogosult rövidítés esetében is ki kell egészíteni az elválasztáskor: *össze, vissza, ősz-sze, visz-sza*; és így tovább: *rosz-szat, köny-nyezve, meny-nyei, galy-lyas, pety-tyek* stb.

3. Minden magánhangzó külön szótagot tesz: *fi-a-i, mi-e-ink, ti-e-i-tek* stb., *fá-it, eké-iket, hattyú-inak, követő-ivel*, vagy: *ekéi-ket, hattyúi-nak, követői-vel*.

Csakis az összetételeket osztjuk szét a szóelemzés útmutatása szerint, pl. *el-áraszt, meg-int* (ellenben *me-gint* 'ismét'), *még-is, csak-is, csend-őr* (ellenben *zsan-dár*), *rend-őr* (ellenben *ren-des*), *név-elő* (*ne-velő*), *kard-élre, arany-alma*.

Természetes, hogy ahol nem érezzük többé az összetétel elemeit, ott nem is ügyelhetünk rájuk, tehát pl. nem írjuk: *i-fjú* (*i-fiú*), hanem *if-jú*. Ez áll különösen az idegen nyelvekből meghonosult összetételekre, ha elemeik a mi nyelvérzékünkre nézve elhomályosultak, pl. *ka-taszt-rá-lis, mo-narkia*, nem pedig *kata-sztrális, mon-arkia*.

Ellenben lehet *kilo-grammot* írni, mert mindenki érzi benne a *kiló-t*; így lehet: *tele-gramm, epi-gramm, in-struktur, kon-struál, pro-skríbál, in-stál, re-staurál, re-stancia*, mert a művelt ember kiérzi belőlük a *gramm* szót, illetőleg a latin *in-, con-, pro-, re-* ige-kötőket.

10. §. Nagy kezdőbetű.

Nagy kezdőbetűvel írjuk a szót:

1. a beszéd elején; t. i. így kezdjük meg a címet, fejezetet, szakaszt stb., versekben a verssort;

2. mondatvégző pont után;

3. kettős pont után, mikor idézet követi; pl. *Végszava ez volt: „Emlékezzél meg gyermekeimről!”* — Nincs szükség nagy kezdőbetűre az olyan fordulatokban, melyekben az idézet az idéző mondatnál szorosabb kapcsolatban van. Pl. *Vörösmartyval szólva: a nagy világon e kívül nincsen számodra hely.* A köz-

mondás is azt tartja, hogy: *lassan járj, tovább érsz. A közmondás szerint: nem mind arany, ami fénylik.*

4. Nagy kezdőbetűvel írjuk a tulajdonneveket (a nemesi előneveket is), pl.

Személyi tulajdonnevek: *Kovács Pál*; — nemesi előnévvel: * *Baróti Szabó Dávid*; *Csokonai Vitéz Mihály*; *Széki Teleki József gróf*; *Csíkszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy Gyula gróf*; — *Pallas, Jupiter, Minerva* stb.

Ide számítja az irodalmi hagyomány a személyesítéseket: *Szerelem, Halál, Végtet, Enyészet*; *Hadúr, Ármány* stb. — továbbá az ilyen jelzőket: *Szent István király, Nagy Lajos, Kis Károly*,** de a *nagy Napóleon*.

Földrajzi tulajdonnevek: *Észak-Amerika, Magyarország, az Alföld, a Felvidék, Csallóköz, Hortobágy, Marosvásárhely, Budapest, Lipótváros, a Viziváros, a Belváros, a Duna, a Balti-tenger, a Vörös-tenger, a Fekete-tenger, a Balaton, a Dunapart, a Tiszapart, a Dunántúl*; a *Vatikán, a Gellért-hegy, a Sashegy* stb. — Hasonlókép az összes utcanevek, akár tulajdonnév, akár köznév az előtagjuk: *az Andrássy-út, a Baross-utca, a Király-utca, a Váci-körút* (ámbár az utóbbiakat kis betűvel is írják, valamint a városrészek nevét, ha előtagjuk maga nem tulajdonnév: *belváros, viziváros*).

Az intézetek, hivatalok neveit csak akkor írják nagy kezdővel, ha egy bizonyos intézet tulajdonnévűl szerepelnek: *Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Tudományos Akadémia, a Történelmi Társulat, a Természettudományi Társulat, Nemzeti Színház, a királyi Kúria*, (hivatalos iratokban ilyeneket is: az akadémiai *Nyelvtudományi Bizottság, a Főrendi ház Hármass Bizottsága*): különben kis kezdővel: *Nincs ott múzeum, akadémia* stb.

Könyvek szindarabok, hírlapok, folyóiratok címei, kivált ha csak egy-két szóból állanak: *Hunyadiak Kora, Szökött Katona*; a *Nyelvtörténeti Szótár, Werbőczy István Hármass-Könyve* stb. — *Pesti Napló, Vasárnapi Újság, Budapesti Szemle, Magyar Nyelvőr*.

A hónapok, napok és ünnepnapok nevei azonban kis betűvel kezdődnek: *január(ius), február(ius), március; vasárnap, hétfő; husvét, karácson* stb. — Szintúgy a népnevek s a felekezetek neve: *a gótok, a rutének, a litvánok, a svédek, a frízek; a kálvinisták, a mohamedánok, a flagellánsok, a hugenották, az ariánusok* stb.

* Helytelen újabb szokás a nemesi előnévnek kis betűvel való írása.

** Helynevek így irandók: *Szent-István, Nagy-Kálló* stb.

A *Duna-szabályozást, Tisza-szabályozást, Rába-szabályozást; Pasteur-szűrőt, Klarissza-apácákat* stb. kötőjellel írjuk, hogy ne kelljen kis betűvel írni. De kis betűvel kell írni pl. a *dunavizet* s a *tiszavirágot*.

A tulajdonnevekből képezett melléneveket kis betűvel írjuk: *európai, magyarországi, pestmegyei, budapesti, a lipcsei könyvpiac* stb. Továbbá: *shakspere-i szellem, rembrandti fény. alcaeusi vers; hegelianus, wagnerianus, deákista* stb. — Ha összetettek s előtagjuk személynév, akkor inkább kötőjellel és nagy betűvel írjuk: *az Andrásy-úti fasorok, az Irányi-féle törvényjavaslat*. — De némelyeket egy szóba s kis betűvel szokás írni: *józsefvárosi templom, ferencvárosi takarékpénztár*. (A *temesvár-orsovai vasútvonal, a duna-tiszaí nyelvjárás*.)

5. Állat- és növénytani szakmunkákban rendszeren latin elnevezések használatosak, és a tudományos világban megállapított gyakorlatnál fogva az osztály-, rend-, család- és nemneveket nagy betűvel írják; a fajneveket csak akkor, ha személyről névezték el.

Csillagászati munkákban az égi testek és jegyek neveit egyöntetűség és könnyebb érthetőség kedvéért szintén nagy kezdőbetűvel írják: *Merkúr, Vénus, Föld (Tellus), Nap (Sol), Kaszás, Fiastyúk, Kos, Bika*; — a geológiában a képződmények nevét: *Kréta, Kőszén, Júra, Triász* stb. — valamint egyéb tárgyi tulajdonneveket is, amelyeknek különös kiemelése szükségesnek mutatkozik, pl. közzetanban a kőzetek, ásványtanban az ásványfajok, kemiában az elemek neveit stb.

6. Az egy *Isten* nevét a köznyelvi szokás tulajdonnévnek veszi (azért használja névelő nélkül is: *Isten* áldjon meg = *az Isten* áldjon meg; ellenben csak kis betűvel írhatjuk: *ál isteneket* ne imádj, a görögök hite szerint minden forrásban *egy-egy isten vagy istennő* lakozott). Nagy betűvel szokás írni ezeket is: *az Úr, a Mindenható, Örökkévaló, a Megváltó, Üdvözítő*.

7. Folyamodványokban és levelekben a tiszteletnek egyik külső jele, hogy a megszólítás szavait nagy betűvel írjuk: *Császári és Apostoli Királyi Főlség! Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Uram! Tisztelt Képviselőház!* s így a szövegben is *Főlséged, Nagyméltóságod, Nagyságod* stb. — *Kegyelmes Uram! Nagyságos Asszonyom!* ha *Nagyságod* v. *Nagysád megengedné; annak idején Kegyedet is értesítettem* stb. — (De: *Kedves bátyám! Tisztelt barátom! Tisztelt öcsém uram! te* stb. — és elbeszélésekben: *kegyed, ön*.)

11. §. Rövidítések jegyzéke.

A magyar írásban legszokottabb rövidítések a következők:

<i>A.</i> alsó	<i>febr.</i> februárius
<i>ág. ev.</i> ágostai evangélikus	<i>fr.</i> frank
<i>ált.</i> általános	<i>frt.</i> forint
<i>a. m.</i> annyi mint	<i>g</i> gramm
<i>ápr.</i> április	<i>g. kath.</i> görög katolikus
<i>assz.</i> asszony	<i>g. kel.</i> görög keleti
<i>aug.</i> augusztus	<i>gr.</i> gróf
<i>b.</i> báró v. becses	<i>h.</i> helyett
<i>Bpest</i> Budapest	<i>h. é.</i> helyi érdekű
<i>br.</i> báró	<i>hg.</i> herceg
<i>c.</i> című	<i>helv. hitv.</i> helvét hitvallású
<i>C</i> Celsius	<i>hétf.</i> hétfő(n)
<i>cg</i> centigramm	<i>hiv.</i> hivatalos
<i>cm</i> (<i>cm</i> ²) centiméter (négyzet cm)	<i>hl</i> hektoliter
<i>cs. és kir.</i> császári és királyi	<i>id.</i> idősb
<i>csül.</i> csütörtök	<i>ifj.</i> ifjabb
<i>D.</i> dél	<i>i. h. vagy id. h.</i> idézett helyen
<i>db.</i> darab	<i>ill.</i> illető, illetőleg
<i>dec.</i> december	<i>ind.</i> indul
<i>d. e.</i> délelőtt	<i>izr.</i> izraelita
<i>dg</i> decigramm	<i>j.</i> járás
<i>d. u.</i> délután	<i>jan.</i> januárius
<i>DK.</i> délkelet	<i>jbíró, -ság</i> járásbíró, -ság
<i>dkg</i> dekagramm	<i>jegyzt.</i> jegyzet
<i>dl</i> deciliter	<i>júl</i> július
<i>DNy.</i> délnyugat	<i>jún.</i> június
<i>dr.</i> vagy <i>Dr.</i> doktor	<i>K. a)</i> korona; <i>b)</i> kelet
<i>É.</i> észak	<i>k.</i> kedves
<i>e h.</i> e helyett	<i>k. vagy köt.</i> kötet
<i>ÉK.</i> északkelet	<i>k. a.</i> kisasszony
<i>ÉNy.</i> északnyugat	<i>kath.</i> katolikus
<i>érk.</i> érkezik	<i>kb.</i> körülbelül
<i>E. M. K. E.</i> (v. <i>Emke</i>) Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület	<i>kg</i> kilogramm
<i>ev.</i> evangélikus	<i>kir.</i> királyi
<i>ev. ref.</i> evangélikus-református	<i>km</i> (<i>km</i> ²) kilométer (négyzet km)
<i>F.</i> felső	<i>km.</i> közmondás
<i>f.</i> fillér	<i>k. m. f.</i> kelt mint fönt
<i>f. é., f. hó</i> folyó év, folyó hó	<i>köv. l.</i> a következő lapon
<i>f. számla</i> folyó számla.	<i>kr.</i> krajcár
	<i>Kr. (szül.) e.</i> Krisztus (születése) előtt

<i>Kr.</i> (szül.) u. Krisztus (születése) után	<i>(P. H.)</i> pecsét helye
<i>l.</i> liter	<i>pl.</i> például
<i>l.</i> lásd v. lap	<i>p. o.</i> példának okáért
<i>l. e.</i> lásd ezt	<i>prot.</i> protestáns
<i>l. f.</i> lásd fönnebb	<i>q</i> métermázsza
<i>l. o.</i> lásd ott	<i>R.</i> Réaumur
<i>lat.</i> latin	<i>s. í. t.</i> s így tovább
<i>lev.</i> levél	<i>s. k.</i> vagy <i>sk.</i> saját kezével
<i>luth.</i> lutheránus	<i>stb.</i> (sat.) s a többi
<i>m</i> (m^2) méter (négyzet m)	<i>stbeff.</i> v. <i>stb. eff.</i> s több efféle
<i>máj.</i> május	<i>sz.</i> szám v. szent v. század v. szűz (Mária)
<i>márc.</i> március	<i>sz. a.</i> szám alatt
<i>m. é.</i> mult év	<i>szept.</i> szeptember
<i>megh.</i> meghalt	<i>szomb.</i> szombat
<i>mélt.</i> méltóságos	<i>Szt.</i> szent
<i>mf.</i> mérföld	<i>szül.</i> született
<i>m. kir.</i> magyar királyi	<i>t.</i> tisztelt
<i>Mlgd.</i> Méltóságod	<i>t. c.</i> teljes című
<i>mm</i> milliméter	<i>Tek.</i> vagy <i>tettes</i> tekintetes
<i>mp.</i> vagy <i>mpr.</i> manu propria	<i>t. i.</i> tudniillik
<i>nagym.</i> nagyméltóságú	<i>tkp.</i> tulajdonkép
<i>Nagys.</i> Nagyságos	<i>udv.</i> udvari
<i>NB.</i> nota bene (megjegyzendő)	<i>ügyn.</i> (v. <i>ú. n.</i>) ... úgynevezett
<i>n. é.</i> nagy érdemű	<i>ú. m.</i> úgymint
<i>Nmlgd.</i> v. <i>Nmgd.</i> Nagyméltóságod	<i>u. o.</i> vagy <i>uo.</i> ugyanott
<i>N. N.</i> az ismeretlen név pótlékául	<i>Új sz.</i> Új-szövetség
<i>nov.</i> november	<i>Új-test.</i> Új-testamentom
<i>Ny.</i> nyugat	<i>U. i.</i> utóirat
<i>okt.</i> október	<i>u. p.</i> utolsó posta
<i>olv.</i> olvasd	<i>vm.</i> vármegye
<i>o. é.</i> osztrák értékben	<i>v.</i> vagy
<i>ó.</i> óra	<i>v. ö. v. vö.</i> vedd össze
<i>Ó-sz.</i> Ó-szövetség	<i>vas.</i> vasárnap
<i>Ó-test.</i> Ó-testamentom	<i>2-r.</i> ivrét
<i>özv.</i> özvegy	<i>4-r.</i> negyedrét
<i>p.</i> perc v. például	<i>8-r.</i> nyolcadrét
<i>pént.</i> péntek	<i>16-r.</i> tizenhatodrét

A keletet vagyis dátumot magyarosan így kell rövidíteni:
 1853. I. 1. = 1853. januárius 1-je; 1882. VI. 11. = 1882.
 június 1-én (nem németes rendben 11. VI. = *am 11. Juni*).

SZÓJEGYZÉK.

(Ahol két alak *vagy-gyal* van összekötve, mind a kettő egyenlő helyes. Ahol a második alak minden megjegyzés nélkül zárójelben van, az is járatos vagy megengedhető, de kevésbé ajánlatos az elsőnél.)

- Afféle* (nem *aféle*).
agancs (nem *aggancs*).
aggat (nem *akgat*).
agyonüt
ah!
ahány.
ahhoz, ehhez (nem *ahoz*).
ahogy.
ahol, ahonnan, ahová
aki.
aközben.
alföld kis betűvel, ha köznévi:
 akármilyen alföld; *Alföld*,
 ha a magyar alföld tulajdon-
 neve.
aligha, aligha nem.
alj (aly), aljas.
áll (ige és főnév; *ál* melléknév),
állat.
almanach
aludj, aludt (4. §. jegyz.)
alul v. *alúl*, a hol kérdésre; de
 a honnan kérd. *alól*.
alulírott (alólírott).
amellett.
amely.
amennyi.
ami.
- amig*.
amint, aminthogy.
ámolyog.
amulet (amulett).
analógia (analógia).
apály.
április.
aszály.
aszpik.
asszonánc.
Attila (Atilla).
avagy (nem *avvagy*).
avval, evvel (nem *aval*).
azalatt.
azelőtt.
aznap.
azonban (azomban).
azonfölül.
azonkívül.
azontúl.
azután, aztán.
bagoly.
balett (nem *ballet*).
Bánffy-Hunyad.
bankett (nem *banket*).
barakk.
barokk.

- basa* (nem *pasa*).
Batthyány.
bazilika.
baziliskus.
be: *be fogja vinni* (nem *befogja vinni*).
be-bejő, be-betekint stb.
belül v. *belül*.
belőle(m stb., nem *belöllem*).
békesség v. *békeség*.
bellebb (nem *belebb* v. *bejebb*).
*béllés, bélé*s.
benső (nem *bennső*).
bent (nem *bennt*).
beszél (*beszél*).
bizony (*bizon*).
-bólből (*-bőlből, -bőlből*)
 3. §. III. a).
bolt.
bolyhos.
bolyog, bolyong, bolygó.
borju (nem *bornyu*).
bosszu v. *boszu* v. *bosszú* v. *boszú*.
bosszant (*boszant*).
botránkozik (nem *botránykozik*,
 4. §. jegyz.)
bögöly.
bőjt v. *bőjt*.
bölcsesség (*bölcsesség*).
bronz (nem *bronc*).
Budapest (nem *Buda-Pest*).
bürokrata.

cár.
céh.
centiméter.
cikáz (nem *cikkáz*).
cilinder.
civilizáció.
cinizmus.
cofoly.
copf (nem *zopf*).
*csakhogy, csakis, csaknem, csak-
 ugyan*.

csekély.
csend(es) v. *csönd*(es).
csengetyű: l. *csöngetyű*.
csepeg v. *csöppög*.
csepp v. *csöpp* (nem *csep, csöp*).
cseppen v. *csöppen*.
csoroszlya.
csöngetyű v. *csengetyű* (*csön-
 getyű* v. *csengetyű*).
*csúszik, csúszó, de csuszkál,
 csusztat*.

dagály.
dekoráció.
delegáció.
délelőtt.
délután.
déltájban.
difteritisz,
díj (nem *díjj*; vö. *új*).
dikció.
dől v. *dül*.
Dunántúl, a Dunántúl — mindig
 nagy betűvel (mint helyhatá-
 rozó sem *dunántúl*, hanem
 inkább *Dunán túl*); csak a
 melléknév *dunántúli*.
Dunapart (nem *dunapart*; de
dunaparti).
Duna-szabályozás.
dunavíz (nem *Dunavíz*).
düh.
dül v. *dől*.
dülled (nem *düled, dőled*).

efféle.
egészség (*egésség*).
Egyiptom (*Egiptom*).
egzámén, egzaminál, egzékvál
egyéb (nem *egyébb*, mert *egyebet*,
 mint *veréb: verebet*).
egyenként v. *egyenkint* (l. *más-
 ként, lassanként* stb.)
egyesség (*egyezség*).

- egyetem(-ben, -es).
 egyetért(ő).
 egynéhány v. egynehány.
 egyszersmind (nem egyszers-
 mint).
 egyúttal (nem egy úttal).
 eh!
 ehhez, ahhoz (nem ehez).
 ej! (ejh!)
 éjtszaka (nem éjszaka, de vö.
 észak, éjszak).
 éjszak: inkább észak.
 eklézsia.
 eközben.
 el: el fogja vinni (nem elfogja
 vinni).
 el-eljár a szája, el-elmosolyo-
 dik stb.
 ellenben (ellemben).
 ellentmond.
 előjáró v. előjáró v. elüljáró.
 előre(m stb., nem előllem).
 először (nem elősszor; vö. utó-
 szor).
 elvan, elleszek (nem el van,
 el leszek).
 én hozzám, én nekem, én tőlem
 (nem énhozzám, énnekem).
 ennélfogva.
 enyém v. enyim.
 ép(en); ép oly stb. (épp, éppen)
 eposz (nem éposz v. epósz).
 érte(m stb., nem érttem stb. =
 érettem stb.)
 eső (nem esső).
 est v. este (estve) főnév.
 este (estve) határozó szó.
 esti v. esteli (estvéli).
 észak (éjszak).
 észrevesz (nem észre vesz).
 esszencia.
 ésszerü (nem ésszerü).
 etikett.
 Európa-szerte (n. európaszerte).
 evangéliom (evangélium, -evan-
 gyéliom).
 evez (evedz), evező (evedző).
 evvel, avval (nem evel).
 ezalatt.
 ezáltal.
 ezelőtt.
 ezenkívül.
 ezentúl.
 ezután.
 faggat (nem fakgat).
 fáklya.
 fáradság a. m. fáradás, fára-
 dozás (ném. Mühe); fáradság
 a. m. fáradt állapot, fáradt-
 volta vkinek (Müdigkeit).
 február(ius).
 fedd: dorgál (fed v. főd: beföd,
 takar).
 fehér v. fejeér.
 Fehérvárt (nem Fehérvártt).
 fekély.
 fekete-sárga, v. feketesárga.
 feküdj, feküdt (4. §. jegyz.)
 fel v. föl (vö. föl stb.)
 felé, l. fölé.
 Felföld (ha a magyar felföld
 tulajdonneve, nagy betűvel;
 vö. Alföld).
 fellebb(ez), l. föllebb(ez).
 felől (nem felül).
 felőle(m stb., nem felöllem).
 Felvidék (nagy betűvel).
 fenhangon stb. l. fönnhangon stb.
 fenn, fent v. fönn, fönt.
 fenső (nem fennső).
 fess.
 fésű (nem fösű, füsű).
 fifika, fifikus (nem fifika).
 filiszter.
 filokszéra.
 filológia.
 filozófia.

- finánc.*
Firenze (nem *Flórenc*).
fizet (nem *füzet*).
fizika.
fogoly.
fokhagyma (nem *foghagyma*).
foldoz, folt.
foly, folyam, folyvást, folyton,
folytat stb.
fő v. föl.
föl: föl fogja ismerni (nem
fölfogja ismerni).
föld.
fölé (helyette nem *felé*, mert ez
kétértelmű az írásban; vö. az
ajtó fölé kitűzték a zászlót,
és: az ajtó felé közeledtünk).
föl-földobja, föl-fölszáll stb.
föllebb (nem *fölebb v. felebb*);
föllebbez.
fölül v. fölül (felül).
fön nhangon v. fennhangon (nem
fön nhangon).
fönnhéjáz v. fennhéjáz (nem *fön-*
héjáz).
fön ség(es) v. fenség(es), nem
fön séges(es).
fönnsík v. fennsík (nem *fön-*
sík).
fönnszóval v. fennszóval (nem
fön szóval).
fönt, v. fent (nem *fönnt*).
fönntart, fenntart (nem *fönntart*).
frakk.
frank.
frázis.
freskó.
friss (nem *fris*).
fül, fülád (fullad).
fúzió.
fülledt.
- gally v. galy.*
gár.
- gólya.*
golyva.
gombolyít.
gomoly, -og.
gömbölyű.
Grác (Gréc)
gramm, kilogramm, epigramm.
gramatika (grammatika).
gulya, gulyás.
gumi (gummi.)
gunyhó v. kunyhó.
guzsaly.
gyülad (gyullad).
gyujt (nem *gyűjt*).
Gyulai Pál (nem *Gyulay*).
gyűjt (gyűjt).
gyül (nem *gyül*).
- hadd menjek stb.* (nem *hagyd*
menjek; de hagyd itt).
haj! (hajh!)
halovány (halvány, halavány).
halkkal v. halkal.
hályog.
hamisítatlan.
hanyatt, hanyatt-homlok (nem
hanyat-homlok).
hazudság v. hazugság
hej! (hejh!)
hektoliter.
helyez (nem *helyhez*).
hely; helyt (nem *helytt*), *helyett.*
hetyke (nem *hegyke*).
higgyen (nem *higyjen*).
himnus.
holnap (morgen); *hónap* (Monat).
holnapután.
hólyag.
homály.
Homér (Homérus, Homéros).
hon, főnév; honn, határozó szó;
de *l. itthonn, otthonn.*
hónalj (hónaly).
hosszatt (hosszat).

- hörcsök (hörcsög).
 hülye.
 icce (nem itce).
 igenis.
 igény-bejelentés (igénybejelentés).
 így (Így; vö. úgy).
 ij (nem íjj; vö. díj).
 iktat (nem igtat).
 ily, ilyen stb.
 imbolyog.
 intrika, intrikus (nem intriga, intrigua).
 Ipoly.
 ír, írok, író.
 iskola (oskola).
 ismer (ösmer).
 istálló (istáló).
 Isten, az Isten (de istenek, ál istenek stb.).
 ítél (ítél).
 itthonn v. itthon (vö. otthon, otthonos).
 izen (üzen).
 január(ius).
 javall, javal.
 Jókai (nem Jókay) Mór.
 jótévő (jóltevő; vö. jótétemény, jótékony).
 jönni (jöni), jöjj (jőjj, jőj),
 jössz (nem jősz), jönne (jönne),
 jönnek.
 július (nem julius).
 június (nem junius).
 kadét.
 kakaó.
 kalendárium.
 kályha.
 kameleon.
 kánikula.
 kántor.
 kapacitál.
 kapzsi (nem kapsi).
 karfiol.
 kárhoztat (nem kárhosztat, mert alapszava ma kárhozik).
 karikatúra (karrikatúra).
 Károly.
 kaszinó (nem casino).
 kassza.
 kataszter.
 kategória.
 katolikus (katolikus).
 kaució.
 kaviár.
 kehely.
 -ként (kint); másként; lassan-ként.
 -kép, képen v. -képp, -képpen.
 keresztény v. keresztényen.
 keszkenő (nem kezkenő).
 kesztyű (nem keztyű).
 kétségkívül.
 kevésbé v. kevésbé.
 ki: ki fogja adni (nem kifogja adni).
 kijebb (nem kiebb).
 ki-kijő, ki-kiszól stb.
 kilogramm (nem kilogram).
 kinin.
 Kína (Khína; nem Sína).
 kinn v. kint (nem kinnt).
 kioszk.
 király.
 kisebb (nem kissebb).
 kísér (kisé).
 kíván (kiván).
 kívül v. kívül (nem kívül).
 klakk (nem klak).
 klasszikus.
 klinika.
 klikk (nem klik).
 kocma, kocsmáros (kocma, kocsmáros).
 kolera (nem cholera, sem cholera).

Kolozs megye (*Kolosmegye*).
Kolozsvár (*Kolosvár*); *Kolozsvárt* (nem *Kolozsvártt.*)
komédia (nem *komödia*).
komoly.
konduktor.
Konstancinápoly (*Konstantiná-kontó*. [poly])
kopaszt v. *koppaszt* (vö. *kopasz* és *koppad*).
kopolytu (nem *kopotyu*).
korántsem (nem *koránsem*).
kórista.
Kossuth.
könny, *könnyez*, *könnyben* stb. (nem *köny*), de *könyű* egyszerű *ny-el* (l. 5. §. I. c. jegyz.).
könnyű, melléknév.
köp v. *pök*.
kör, *körút* (nem *kőr*, *körút*).
Körös a város neve, *Körös* a folyóé (emez rövid *ö-vel*).
közé (*közzé*).
közép kereskedelmi iskola (nem *középkereskedelmi iskola*).
közömbös (nem *közönbös*).
közt v. *között* (nem *közt*).
közzétesz (nem *közzé tesz*).
kritika.
krónika.
kultúra.
kunyhó v. *gunyhó*.
kurizál.
kúsz, de *kuszál*.
különb(en) v. *külömb(en)*.
különböz(tet) v. *külömböz(tet)*.
különbség v. *külömbség* (nem *különség*).
különféle (nem *különbféle*).
külön-külön jöttek.
künn v. *kinn* v. *kint* (nem *künn*).
küszködik (*küzködik*).

kvóta.
labda (nem *lapda*, *lapta*).
lakk (nem *lak*, a német *Lack*).
lakmusz (*papiros*).
lapda, *lapta*, helyesen : *labda*.
lábada v. *lábbada* (könnybe *lábada* v. *lábbada* a szemem; föllábada v. föllábbada a beteg).
lád-e (nem *lát-d-e*, 4. §. jegyz).
lassanként v. *lassankint* (lásd *egyenként*, *másként*, *miként*).
le: *le fogja szorítani* (nem *lefogja szorítani*).
ledny v. *lány* (*lyány*).
lehell v. *lehel*.
lejobb (nem *leebb*).
légió (nem *legió*).
le-lecsap, *le-leszáll* stb.
lélekezik v. *lélegzik*.
lelkiismeret (*lelkiösmeret*).
lent (nem *lenn*).
lesz (nem *lessz*).
liggat (*likgat*).
lőj, *lőjön* (nem *lőjj*, *lőjjön*; vö. *nőj*, *szőj*, de *jőjj*, *jőjjön*); *lőtt*.
lutheránus.
lyuk (*lik*); *lyuggat* (*lyukgat*).

máglya.
majdnem, *majdcsaknem*.
május.
mályva.
március.
máris.
márma v. *máma*.
mármár.
maséroz.
másként (*máskint*; l. *miként*, s másfelől *egyenként*, *lassanként*, *naponként*).
máskép (*másképp*).
más-más (nem *más más*; pl. E szónak különböző helyeken *más-más* jelentése van).

- másnap.
 matring v. motring.
 meg: meg fogja kapni, meg van téve (nem megfogja kapni, megvan téve).
 meg-megfogja, meg megáll. stb.
 mégis (doch): vö. még is (noch immer) és még itt is (selbst hier).
 mégsem (doch nicht): vö. még sem (noch immer nicht) és még itt sem (selbst da nicht).
 megvan, megvolt, megvolna, meglesz, meglegyen (nem megvan, meg legyen).
 mell (nem melly).
 mely, melyik.
 mély.
 ment (nem mentt = fölmentett, szabad, mentes).
 meny (Schwiegertochter); menyecske, menyasszony; — de menny (ég, Himmel).
 menny, mennyezet, mennykő, mennyország, mennydörög.
 mesgye.
 mész (2. szem., nem méssz).
 métely.
 méter.
 mialatt.
 miatyánk.
 mielőtt.
 miként (nem mikint, l. másként stb.).
 mikép (miképp).
 miközben.
 mily, milyen stb.
 mindamellet.
 mindannyi (nem mind annyi).
 mindaz, mindazok, mindazon, mindez(ek), mindezen, minde.
 mindazáltal, mindazonáltal.
 mindennap.
 mindenesetre.
 mindig v. mindég (mindétig).
 mindjárt (mingyárt).
 mindkét, mindkettő (de mind a két, mind a három).
 mindössze (nem mind össze).
 miniszter.
 minisztérium.
 mintegy.
 mintha (de mint ha = mint mikor).
 minthogy (okot jelent; összehasonlító mondatokban: mint hogy).
 miután.
 mivelhogy.
 Mohamed, mohamedán.
 moly.
 monarka, monarchia (nem monarcha).
 mosoly.
 múlik, mult, mulaszt, mulat.
 mulya (mula).
 múzeum.
 muzulmán(ok).
 muzsika.
 mű, művek, művel, művész.
 nála(m stb., nem nállam).
 napközben.
 naponként v. naponkint (l. másként stb.).
 naszpolya (lasponya).
 nátha (náta).
 nefelejts.
 néhanapján.
 néhány v. néhány.
 nemcsak (nem csak).
 nemsokára.
 netalán.
 nos (nem no's).
 nosza (nem nossza).
 nő v. nől.
 nőj, nőjön (nem nőjj, nőjjön; vö. lőj, szőj, de jőjj); nőtt.
 nyaggat (nem nyakgat).

- nyavalya.
 nyegget (nem nyekget).
 nyílik (nem nyílrik v. nyíllik).
 nyílallik, nyílallás (nyílalás).
 nyirettyü (nem nyiretyü).
 nyolc.
 nyomasztó (nyommasztó).
 nyoszolya.
 nyujt (nyújt).
 nyúl, nyúlik.
 ó! (oh!)
 óhajt v. ohajt.
 október.
 oláh.
 olt (ojt).
 oly, olykor stb.
 ormány (nem orrmány).
 orr.
 országszerte.
 otthon v. otthon; otthoni, otthonos.
 ő belőle, ő nekik (nem öbelöle, önekik).
 ölt, öltözik.
 önálló (nem önnálló).
 önkéntes (önkéntes; 4. §. jegyz.)
 önkénytelen.
 ösmer: inkább ismer.
 összhang (öszhang).
 összesség (nem összeség).
 össze (öszve).
 összevissza (nem össze-vissza).
 padlás v. pallás.
 padló; más a palló (az építőmérnökök a kettőt megkülönböztetik).
 padmaly.
 pajzs v. paizs.
 pallás v. padlás.
 pálya.
 papagáj (papagály).
 Párizs (nem Páris).
 pátriárka.
 pazarol v. pazall.
 pedagógia (nem pädagógia, sem paedagogia).
 pehely.
 pék.
 penzió.
 perzsa (nem persa).
 Petőfi (nem Petőfy).
 piros-fehér-zöld.
 pléh.
 plüs.
 poézis.
 poggyász (nem podgyász).
 pólya.
 polyva.
 pósta v. posta.
 pozitív.
 pök v. köp.
 pöröly.
 prédikáció.
 pregnáns (nem prägnans, sem praegnans).
 produkál.
 programm (nem program).
 próza.
 puncs.
 pünkösd.
 ráció.
 radikális.
 ráspoly.
 rátartja magát.
 reklamál.
 rektor.
 reményleni v. remélni (remélni, remélni).
 reakció.
 rendkívül.
 rendszerint.
 restell (restel).
 részint (nem részént).
 reszket (nem reszked).

- rokokó.
 rokolya.
 -ról -ről (-rül rül, -rul rül,
 3. §. III. a).
 róla(m) stb., nem róllam, se
 rülam)
 Róma (nem Roma).
 rossz, rosszkor (nem rosz).
 rosszal.
 rothad v. rohad.
 rögtön (röktön).
 rökönnyödés (nem rökönnyödés).
 rum (nem rhum).
 rüh.
- sál (nem shawl).
 segéll v. segél.
 segély.
 sehogy sem, sehol sem, semmi sem,
 senki sem (nem schogy-sem stb.)
 sekély.
 selyem.
 sem v. se.
 semmint (nem sem mint, ha a. m.
 mintsem).
 ser: inkább sör.
 seregély.
 sifon.
 sírdíly.
 sóhajjt v. sohajjt.
 sohanapján.
 sohase(m) v. sohse (sose).
 sompolyog.
 sovinizmus.
 sör (ser).
 Spárta (nem Sparta).
 spekulál.
 struc (nem strucc).
 -stul stül (3. §. III. a).
 sugall
 sujt (sújt, nem sulyt).
 súly.
 süly.
 süllyed v. sülyed.
- szabály.
 szaggat (nem szakgat).
 szakáll (szakál).
 száll (ige; szál főnév), szállás
 szalona v. szalonna.
 szalutál.
 szán (-ka, -kó, nem szány).
 szárkazmus.
 szárkofág.
 Széchenyi.
 szegély.
 szégyenleni v. szégyelleni v.
 szégyellni (nem szégyelni).
 széjjel (szélytel, szélytel).
 szembeszál.
 személy.
 szentjánosbogár.
 szentjánoskenyér.
 szenvedély.
 szeptember.
 szerfölött.
 szerint (nem szerént).
 szerte: l. Európa-szerte.
 szíj (nem szíjj; vö. díj).
 szivattyu (nem szivatyu).
 szocializmus.
 szól, szólás, szólít (nem szöll,
 szöllít).
 szolid.
 szósz (nem sauce).
 szőj, szőjön (nem szőjj, szőjjön;
 vö. lőj, nőj, de jőjj); szőtt.
 szőlő v. szőlő.
 sztrájk.
 szultán.
 szuverén (nem souverän).
 szünik (szünik), szünnet, szün-
 telen, szünetet.
- taksa.
 taktika.
 talpalatnyi (nem talpalatnyi).
 tanulság (Lehre, Moral); tanu-
 ság (Zeugnis, Zeugenschaft)

- tarsoly.*
taval v. tavaly.
tea (nem thea).
technika, technikus.
telegrafál.
telefonál.
tegnap, tegnapelőtt.
te hozzád, te rólad (nem te hozzád, terólad).
telik v. tellik.
teljes (versben telyes is).
tévelyeg.
ti rólatok, ti töletek (nem ti rólatok, titöletek).
Tisza-szabályozás (vö. Duna-).
tiszavirág (nem tiszavirág, sem Tiszavirág).
-tól töl (-túl túl, túl túl, 3. §. III. a).
töle(m, nem töllem).
tősgyökeres (nem tőzsgyökeres).
tragédia (nem tragödia, sem tragoedia).
tudniillik.
tűnik (tünik), tünemény, tündér, tüntet.

Úgy, ügy (nem ugy).
ugyancsak.
ugyanis.
ügyis, ügysem (más az ügy is, ügy sem).
új (neu), újra, újabb.
ujj (Finger).
ural.
úszik, úzás, de uszkál, usztat.
utána(m, utánnam).
utca, 4. §. jegyz.
útközben.
utójára v. utóljára (utoljára).
utósó v. utolsó.
- utószor (nem utólszor; vö. előszőr).*
uzsonna v. ozsonna.

ügy (nem ügy).
üszök: a tüzes üszök; üszög a gabonában.

vagyis.
vajjon (vajon).
vállal.
vályog.
vályu (válu).
varju (nem varnyu).
varr (ige); var (főnév).
Vásárhelyt (nem Vásárhelytt).
vele v. véle (nem velle).
veszély.
veszteség.
virrad (virad).
viszálkodik (viszálykodik).
visszhang (viszhang).
viszket (nem viszked).
viszonyosság v. viszsonosság (vö. kölesönösség).
vissza-visszanéz, vissza-viszszátér stb.
vizitál.
voks.
völgy.
Vörösmarty.

zöld.
zöldell(ik) v. zöldel.
zsálya.
zsámoly.
zsemlye.
zsindely.
zsiráf.
zsinór (zsinor).
zsúp v. zsupp.

